ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 40. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆԻՍ 11, 1887 ԹԻՒ 24.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Հանել կաղին Անուանիներէն Յուպերը	185
Սէր և Մահ	185
Տանբադդին Բանկերը	186
Երգն և Ներո	187
Զարմանալի Երգեհոնը	187
Վայրենեաց Մխիթը	187
Մառախուղ	188
Աւյև ալլք	189
Նամակներ	190
Հանդէս Քաղաքական	191
Արժէք Դրամոց	192

ԱՒԵՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր.

Տարեկան գինն է ամեն տեղոյ համար, 2 Մեճիտիյէ, վեց ամսեայն՝ 1 Մեճիտիյէ, կանխիկ, եւ հատը 40 փարա։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Խմբագրութեան վերաբերեալ նամակներ պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարնըմ։

Հաժանորդագրութեան եւ թղթատարութեան պատկանեալ ամեն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Մր. Ո. Ո. Բիբ, Ամերիկան Խան, Կ. Պոլիս։

Ամերիկայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ՝
Ճ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ–ԽՄԲԱԳԻՐ

ՀԱՆԵԼ ԿԱՂԻՆ ԱՆՈՒԱՆԻՆԵՐԷՆ ՅՈՒՊԵՐԸ

Ինկերսոլ անուն նշանաւոր անհաւատը մօտերս պատահմամբ դանուեցաւ Հէնրի Վարա Պիչէր անուն երեւելի քարոզչին հետ ընկերութեան մը մէջ։ Ա-կումբին մէջ էին չորս կամ հինգ հոգւոյ չափաւոր անձինք, համբաւեալ դիտութեամբ և խելօք։ Շատ նիւթերու վրայ խօսուեցաւ մեծ հմտութեամբ, կրօնից վրայ միայն չեղաւ ակնարկութիւն։ Անոանի անհաւատն հարկաւ չկամէր մէջ բերել այս նիւթը քաղաքավարութեան համար դոնէ, բայց հուսկ ուրեմն ակըմբին մէջէն ոմն բաղձալով պիչէր ոտի յարուցանել անհաւատին դէմ, ճարտարութեամբ դարձուց խօսքը կրօնից վրայ որ անհաւատին մասնաւոր նիւթն էր։ Ինկերսոլ իւր սովորական ճոռոմութեամբ սկսաւ խօսիլ և պաշտպանել իւր պատճառները, և ակումբին ոմանք ուրիշ բանական հանճարեղ և զօրեղ պատասխաններ։ Հակառակ ամենուն ա-կընկալութեանը, Պատ. Պիչէր այս վճռաբանութեան ժամանակ սոսկ ունկընդիր եղաւ առանց ամենևուին բան մը ըսելու։ Ան՝ անձը որ այս վէճը քրքրեց յուսալով թէ Պատ. Պիչէր պիտի ըմբերանէր դինկերսոլ, ի վախճանի դառնալով Ծերունի քարոզչին ըսաւ։

"Տէր, ըսելու բան մը չունի՞ք այսպիսի վրայ"։ Ծերունի քարոզիչը պատասխանեց.

"Ո՛չ։ Մինչ դուք կը խօսէիք, ես կը խորհէի ողբալի տեսարանի մը վրայ ո-րուն ականատես եղայ այսօր"։

"Ինչ տեսարան", հարցուց խնդայն անհաւատը, որ թէպէտ անկրօն, էր սակայն իրմէ մարդասէր։

"Այսօր", բսաւ Պատ. Պիչէր, "մինչ կը քալէի քաղաքին մէջ, տեսայ ողբալի կաղ մը, որ ցուպ ընդ անթովք չատ զգուշութեամբ և մեղմով կը ջանար անցնիլ փողոցէ մը որ ոչ այլ ինչ էր բայց կոյանոցի (աղբ) հեղեղ։ Ան ինչ հեղեղին խորագոյն տեղը հասած էր թըզուառ մարդը, յանկարծ յաղթանդամ մարդ մը, տղմով թաթախ, այն աղտեղութեան հեղեղին մէջէն ուժգնութեամբ դալով կաղին քով՝ կորզեց ա-նոր անուէներուն տակէն ցուպը, նետեց զմարդն այն աղտեղութեան հոսանաց մէջ ուր դրեթէ ընկղմեցաւ մարդը, և թողուց զնա հոն անօդնական։ "Անզգամ մարդ", գոչեց անհաւատը։ Նոյնը կրկնեցին միւսները։

"Այո", ըսաւ Ծերունին ելլելով իւր աթոռէն, տանելով ետ իւր երկայն սպիտակ մազերը, և գարձնելով իւր հինաւուրց վայրկեան աչուըներն դեպ յինկերսոլ, "այո, սիրելի բարեկամ, և դուք ես այն մարդը։ Մարդկային հոգին է կաղ, բայց քրիստոնէութիւնը կը դնէ անոր անուէներուն տակ երկու ցուպ, որպէս զի կարենայ անցնիլ այս կենաց ճանապարհէն։ Քու ճառերդ են որ կը հանեն անոր անուէներէն ցուպերը, և կը թողուն զնա անյոյս և անզէկ ընկղմիլ յաւտահասութեան աղբանոցին մէջ։ Եթէ քու գործդ է մարդկային հոգին մերկացուցնել աչքարհիս վրայ իւր մի միայն յետնարանէն որ է կրօնքը, կատարէ սրտիդ այդ հաճութիւնը։ Շէնք մը կանդնելու համար պիտոյ է ճարտարապետ. հրդեհ պնդոն է որ կը դարձունէ չէնքն ի մոխիր"։

Ծերունի քարոզիչը նստաւ, և խոր լռութիւն պատեց բոլոր ժողովը։ Անհաւատն ինկերսոլ ճանչցաւ Ծերունի քարոզչին դեղեցիկ օրինակին զօրութիւնը և ծնայ պապանձեալ, և հրաւիրեալը, առնլով իւրաքանչիւր իւր դլխարկը, մեկնեցան։

ՍԷՐ ԵՒ ՄԱՀ

Պատկերներու ժողովածոյին մէջ որ իբր երկու կամ երեք տարի առաջ դըրկուեցաւ Նիւ Եորքի պատկերաց թանգարանը կար զարմանալի պատկեր մը "Սէր և Մահ" վերնագրով։ Մահ, ոչ իբրեւ խնդիր կամ չարաշուք, այլ իբրև հզօր և անդիմադրելի օրհաս որ կը հորդէր իրեն ճանապարհ դէպ աղբատ մարդու մը տան դուռը։ Սէրը կը կենար անոր առջև, կը մղէր զնա ետ թառամեալ վարդերուն որ ախուռած էին դրան սեմերուն վրայ, և տարածեալ բազկօք և աղաչաւոր աչօք ի դուր կը ջանար կեցուցնել այն հանդարտ և լռիկ, բայց անհաչա և անողոք հիւրը։ Պատկերը կը խօսէր ամեն սրտի որ ծանօթ էր տըրտմութեան։ Գիտէ՞նք ասկից թէ այսպէս է։ Ա՛րդեն է որ կ'ընդդիմանայ մահու, թէ անձնասիրութիւնը։

Բրիտոս ըսաւ, Եթէ սիրէիք զիս, կ'ուրախանայիք, վասն զի ըսի Ձեզ թէ ես առ Հայր կ'երթամ, քանզի Հայրը մեծ է քան զիս։ Արդարև ամեն սիրեալ մը որդին որ մահուան մօտ է՝ կրնայ ըսել նոյնպէս, ամեն սիրեալ ամուսնոյ նոյ նոյնպէս կրնայ ըսել ամուսինը որ մերձ է ի մահ, ամեն սիրեալ բարեկամի՝ բարեկամը որ հասած է իւր կենաց վերջին չունչը։ Սէրը կ'ուրախանայ ընդ մահ, անձնասիրութիւնը կը տրտմի։ Ուրախութեան կամ տրտմութեան յաղթութիւնը կախեալ է սիրոյ անձնասիրութեան տիրելէն տրտմութեան ժամուն։ Միթէ չէ՞ այնպէս։

Ի՞նչ է մահ։ Բաժանումն հոգւոյն ի մարմնոյ։ Միթէ պատճառ է այս սիրոյ տիրելու։ Այս մարմինն է՞ այնչափ ազ-

նիւ և այնչափ նպաստաւոր մեծ և սուրբ ապրելու մինչև կարօտանալ մեզ տրտընջել երբ սիրելի մը կը թողու մարմինը։ Սակաւք են որոց մարմինն ապատ է նիւթական ցաւէ և հիւանդութենէ. և սակաւել սակաւք են որ չեն տաղնապեալ և նեղեալ մարմնոյ տկարութիւններէ, և չկայ ոք որ չզդայ թէ գէթ երբեմն մարմինն է նման խոչ և արգելք։ Մարմինն է վանդակ. վանդակը կ'ողբայ թռչունը, բայց թռչունը չողբար վանդակը։ Զարմանք չէ որ մարմինը կը կռուի չարաչար պահել բնակիչը իւր պատերուն մէջ, քանի երբ հոգին կ'երթայ, մարմինը ոչինչ է։ Երբ վառօդը կը մեկնի, խորանն վկայութեան լինի հասարակ վրան, և իսկոյն կ'առնուի վար։ Բայց երկրաւոր խորանին իսպառ ապականութենէն զերծ ձնալու, մարմնոյ վիշտերէն և տկարութիւններէն ազատելու, նորա խոչերէն և արգելներէն ճողոպրելու, բժոժը կոտրելով թևաւորեալ հոգին արձակելու սահմանեալ ժամէն վախնալու չէ՝ մինչ դեռ եկած չէ, և ոչ տրտնջելու է երբ կու գայ, այլ ուրախանալու է մանաւանդ։ Ինձնասիրութիւնը կը նստի բանտին անմարդի խուցին մէջ և կ'ողբայ, իսկ սէրը կը նայի վեր և ուրախ է որ բանտարկեալը զերծաւ և դնաց յաղատութիւն որդւոյն Աստուծոյ։

Մահն է փոխուիլն ի խաւարէ ի լոյս, դաղտնութենէ ի պայծառութիւն ճշմարտութեան։ Կեանքն է քուն, երազ։ Երբեմն է ապշեցուցիչ երազ, յափշտակիչ բերկրութիւն, կամ յոյս խաբուսիկ։ Երբեմն ևս սոսկալի խուճապ դիշերային, տառապեցուցիչ յոյժ, և ամասիկ զարհուրեցուցիչ։ Բայց երկոքին ևս են սուտեր, և կը փարատին արագ։ Ապրելն է մեռանել, և մեռանելն՝ ապրիլ։ Քանզի մինչ կ'ապրինք, ենք ի փոփոխման և յապականութեան, և երբ կը մեռնինք, կ'անցնինք ժամանակաւորէն ի յաւիտենականն, մահկանացուէն յանմահն, երեւութականէն ի բուն։ Խաւարին տեղ ծնած առնկը կը ջանայ երթալ խաւարէն արևկայ և հովասուն տեղ ուր կ'երդէն թռչունք և կը բուրէ գարնան անուշահոտութիւնը, յանգէտս մղելով իւր ճանապարհն յառաջ և ի վեր կոյս, առանց դիտնալու թէ ինչ կը լանդրէ։ Ո՞վ կու լայ և կ'ողբայ, երբ կ'երթայ թշուառութենէ և խաւարէ ի լոյս Աստուծոյ։ Ահա ինչ որ մենք կը կոչենք մեռնել. երթալ խաւարէ, տառապակուած, երկրիս անլուծանելի դաղտնութենէն ի լոյս յաւիտենական։ Ճանչնալ ինչպէս մենք ճանչցուած ենք. դըստնել մեր անմեռնելի փափաքանայ մեկնութիւնը, և կատարեալ պատասխան մեր անմռունչ աղօթից. ինչպէս կրնայ ողբալ և ափսոսիլ սէրը երբ կը տեսնէ այս ուրախութենան հասած իւր սիրելին։

Մեռանելն է ազատութիւն փորձութենէ և ի մեղաց։ Ի երթալ Հոռմայեցւոց Թղթոյն եօթներորդ գլխէն ուրեմն երբ, հոն բնակելու համար յաւիտեան երկրի վրայ մեր լաւագոյն երաժշտութիւնն է խառնաձայն երդ, քանզի մեր նուագարանն է անդաշնակ։ Մեռանիլ է ըստանալ Աստուծոյ յաւիտենական երաժշտութեան ներդաշնակութիւնը, այն է՝ սէրը։ Ի դալ ի համաձայնութիւն մեր անձին, ուսոի և Աստուծոյ հետ. է դալ ի միաբանութիւն Աստուծոյ, ուսոի և մեր անձին հետ։ Ինչ որ կ'ըսուի երբեմն մտանաւոր մարդոց համար, նոյնը կրնայ ամէն մարդ ըսել իւր անձին համար, ինքն է իւր չարագոյն թշնամին։ Մեռանիլ է ազատիլ այն չարագոյն թշնամիէն։ Կրնայ սէր, սուրբ սէր, անձնուրաց սէր հակառակիլ այսպիսի ազատութեան երբ մօտ է այն ազատութիւնը, կամ լալ և ողբալ, երբ եկած հասած է։

Ինչ հակառակ տեսարաններ են, երբ կարենանք տեսնել, ատի և անտի այն նուրբ դրան որ կը բացուի տալու համար մեր սիրելւոյն անցնիլ ի քնոյ յարթնութիւն, ի մահուանէ ի կեանս։ Ատի՝ արտասուք, անտի՝ ուրախութիւն. ատի՝ դամբանական ճառ, անտի՝ երդ հրեշտակաց դասուն. ատի՝ սգոյ սեւ սաթոյր չզարշ, անտի՝ հանդերձ սպիտակ փայլուն. ատի՝ վարել սիրելւոյն կորզելու համար զնա սիրոյ խնդութենէն, անտի՝ այն յանդիմանիչ էրէն, որ կու գայ ընդ առաջ մեր անձնասէր տրամութեան, "եթէ սիրէիք զիս, կ'ուրախանայիք, վասն զի ես կ'երթամ առ Հայր, քանզի իմ Հայրս մեծ է քան զիս"։

Վայ անոր որոյ դործունեայ ձեռք հնձած չեն ուրիշ բան բայց այն միայն զոր կը տանի մահը, և առ որ կու գայ մահն իբրև դող ի դիշերի։ Բայց անոր որոյ կեանքը եղած է հաւատոյ, յուսոյ և սիրոյ կեանք՝ մեռնելն է պսակուիլ։ Անձնասիրութիւնը թող լայ, սէրը կը խնդայ։

ԾԱՆՐԱԳՈՒՅՆ ԲԱՆԵՐԸ
[խմբագրական]

Կ'ընդունինք ամէնքս թէ մեր գլխաւոր ուշադրութիւնը պէտք է տալ այն բաներուն որ են կարգաւ առաջին կամ էական, և թէ երկրորդական բաներու մէջ տարբերութենան պէտք է տալ բաւական ի յայտուութիւն։ Հաւանականապէս Քրիստոնէական եկեղեցւոյ մէջ գտնուող բազում յարաձանութենան կամ աղանդներուն հետեւող իւրաքանչիւր անձ պիտի ընդունէր զայս իբրեւ ուղիղ սկզբունք, բայց երբ կարդը կու գայ որոշելու թէ որ բաներն են կարգաւ առաջին, և որք երկրորդական, կ'երեւի անհաշտելի տարբերութիւն մը դաղափարաց։ Հարցուցած ենք երբեմն մեր անձերուն թէ արդեօք հարկաւո՞ր է որ ըլայ այս տարբերութիւնը և պարտի՞ տեւել մինչեւ եկեղեցական պատմութեան վերջին գլուխը դրուի։ Զկա՛յ արդեօք համբայ մը որով Քրիստոնեայք կարենան համաձայնիլ իրարու հետ թէ ի կրօնական որ բաները պարտին համարուիլ էական։ Եթէ չկայ, ի դուր է ուրեմն միաբանութեան ամէն յոյս։ Բնաւ պիտի չըլայ արտաքին միաձեւութիւն, վասն զի կայ մտանաւոր յատկութիւն մը մարդային կազմութեան մէջ թէ՝ անհատ մարդոց եւ թէ՝ ազգաց, որ անհրաժեշտ կերպով յառաջ կը բերէ տարբերութիւններ երկրպագութեան ձեւերու մէջ եւ լինչ լինչ ճշմարտութեանց նայելու եղանակին մասին։ Բայց եթէ ամէնքը պինդ կը բռնեն մի եւ նոյն էական բաները, երկրորդական կէտերու մէջ այսպիսի զանազանութիւնք թերեւս պիտի ըլլան աղբիւր զօրութեան մտնաւանդ քան տկարութեան։

Կը կարծենք թէ փափաքելի համաձայնութեան հասնելու կերպն ամենուն համար՝ է ի մտի ունել թէ ի՛նչ է Քրիստոնէութեան կէտ նպատակին։ Այս է կերպը որով կը դատենք ուրիչ բաներ։ Ի մտի ունելով, օրինակի աղագաւ, թէ ինչ է հրացանին չինուելուն նպատակը, կ'ըսենք թէ անոր էական յատկութիւններն են ճշդութիւն, հեռին հասցնել գնտակը եւ երագութիւն։ Եթէ երկու հրացաններ գնտակ կ'արձակեն հաւասարապէս ուղիղ եւ հաւասար հեռաւորութեամբ տեղ, բայց անոնցմէ մին կ'արձակուի աւելի արագ քան զմիւսն, ընտրողը պիտի չվարանի ընտրել առաջինը։ Մարդ մը թերեւս կ'ուզէ որ իւր հրացանին կոթը ճոխապէս քանդակեալ ըլլայ կամ պճնեալ՝ արծաթի զարդերով, եւ այսպիսի մտնաւորութեանց մէջ կրնայ ապահով թոյլ տրուիլ որ մեծ զանազանութիւնք լինին, պայմանաւ՝ որ վերոյիշեալ երկք էական յատկութեանց չնսա չգայ։

Սրդ, ի մտի ունենալով թէ մեր նպատակին կէտ նպատակին է վրկել զմարդիկ, ինչ են անոր էական հանգամանքները։ Մեր ընթերցողներէն որոնք որ կ'ուզեն յօդուածոյս ասկէ ետքն եկող մասը տակաւին չընթերցած՝ թող մտածեն այս խնդրոյն վրայ, եւ յետոյ գրեն իրենց պատասխանները բաղդատելով զայնս անոնց հետ զոր կը դնենք հոս։ Կը կարծենք թէ մեծ նմանութիւն պիտի դտնուի անոնց մէջ, եւ թէ ամենէքին պիտի միաբանին թէ էական բաներն են (1) Յայտնել մեզ Աստուած, (2) Ընել ընդ մեզ հաւէտ օդնական ընկերացս, եւ (3) Զաբեացուցանել բոլոր մեր բարեաւ յոգնութիւնները։ Ինչ որ կը նպաստէ մեզ ունենալ աւելի բարձր ըմբռնում Աստուծոյ սիրոյն, արդարութեան, սրբութեան եւ կամ ուրիչ մտորոգելեաց վերայ, ինչ որ կ'աճեցուցնէ մեր փափաքն ընել զայս աւելի երջանիկ եւ բարի, եւ կ'ընէ զմեզ աւելի կարող զայս կատարել, եւ ինչ որ կ'ընէ մեր բնաւորութիւնն աւելի ազնիւ, մաքուր եւ մարդասէր, կը բռնէ կարեւորագոյն տեղը։ Եւ ինչ որ չհնացուներ այս վախճաններուն՝ է երկրորդական։

Այս երկաթէ փորձաքարով կրնանք փորձել Քրիստոնէական վարդապետութիւնները եւ երկրպագութեան ձեւերը, եւ գտնել օգնութիւն զանազանել էական բաները երկրորդականներէն։ Առաջին դասուն կը վերաբերի Սուրբ Գրոց ներշնչեալութիւնը, վասն զի Սուրբ Գիրք կը յայտնեն մեզ զԱստուած։ Մեղաց թողութիւն եւ ապաշխարութիւն մեզաց՝ են հարկաւոր առաջին քայլեր կազմելու սուրբ բնութիւն։ Հաւատք եւ հնազանդութիւն առ Աստուած՝ են պայմանք ի ձեռս բերելու Նորա օդնականութիւնը՝ առանց որոյ չենք կրնար գործել բարիս։

Հնազանդութիւն առաջին երեք պատուիրանաց Տասնաբանէին, ի հարկէ յառաջ կու

դայ ճշմարիտ դիտութիւնէ Աստուծոյ վրայ։ Զորրորդ պատուիրանին պարտիմք հնազանդիլ որպէս պի ունենանք հարկաւոր պատեհութիւնն ուսանիլ Աստուծոյ ընութիւնը եւ մաքրել մերը։ Երկրորդ տախտակին, այսինքն չորրորդ պատուիրանէն ետքը եկող պատուիրանաց, պարտիմք հնազանդիլ եթէ կը կամինք լինիլ հաւատարիմ եւ օգտակար առ այլս։ Ուստի ասոնք ամէնքը կը վերաբերին էական բաներու կարգին։

Նշանաւոր իրողութիւն մի է որ եկեղեցւոյ վճիռք բաղմից եղած են այնպիսի իրաց վրայ որ չեն չօշափիր այս էական կէտերը։ Օրինակի համար առնունք վիճաբանութիւնն ի մէջ Յոյն եւ Լատին եկեղեցւոյ թէ Հոգին Սուրբ ի Հօրէ միայն կը բղխի թէ ի Հօրէ եւ Յորդւոյ միանգամայն։ Վիճաբանողք ինքեանք չէին կարող հասկնալ խնդիրը որոյ վերայ կը խօսէին եւ կը հակաճառէին, եւ այն չէր նըպատակ անոնց ըմբռնել Աստուծոյ վարուց յատկութիւնները։ Սոյնպէս են նաեւ խնդիրք որ կը վերաբերին Մկրտութեան եւ զանակին։ Կ'իմանանք թէ նոր յարանուանութիւն մը յերեւան եկած է ի Պուլղարիա, որ կ'ըսէ թէ մեր Մկրտական եղբարց ի մկրտութեան ընկղման եղանակը անվաւեր է, վասն զի մկրտելիք կ'ընկղմին երեսնին վեր դիրքով ուր ընդհակառակն, կ'ըսեն, երկոր պարտի վար դիրքով ընկղմել, եւ առաջ դպչիլ ջուրին։ Արդ՝ ո՛չ ապաքէն ասոնք ամէնքը կ'երեւին մեզ տղայական խազալիք։ Եթէ ոք մկրտուի ընկղմամբ վերոյիշեալ երկու եղանակաց մէկովը, կը լարձրանայ առով անոր ըմբռնումը Աստուծոյ սորոգելեաց վրայ, կ'օգնէ այդ բարիք ընելու այլոց։ Կը սրբացունէ անոր ընութիւնը որով ըլլայ աւելի համբերող, աւելի խոնարհ կամ աւելի Աստուածասէր եւ Դրացասէր։ Չենք խօսիր մկրտութեան այս կամ այն եղանակին դէմ, Զինուորը ցորքան վնաս չգար հրացանին գնատակը հեռին արձակուելուն, կամ ճիշդ նպատակին հանդիպելուն եւ կամ արագութեանը, թող ընէ ինչ փոփոխութիւն որ կ'ուզէ ընել անոր ձեւոյն կամ գոյնին վրայ։ Նմանապէս ցորչափ Քրիստոնեան չմոռնար իւր կրօնքին էական մեծ բաները, թող ընտրէ իւր կերպը երկրորդական բաներու մէջ։ Բայց թող զգույշ ըլլայ որ իւր անանուխին սերեւները համրած ժամանակը որպէս զի ճիշդ անոնց տասանորդը տայ Տէրոջը, չվատնէ պատուական ժամանակը զոր պարտէր գործածել բարիք ընելու այլոց, կամ մշակելու Հոգւոյն պտուղները իւր իսկ սրտին մէջ։ Քրիստոնէին ժամանակին մեծ մասը, ասա՛ղ, վատնուած է սայլայն վիճաբանութեանց եւ ուսմէիա հակաճառութեանց համար, այնքան յիմարականն, ինչպէս պիտի ըլլային Մոլթքէի եւ պատերազմական պաշտօնեայ Ֆոն Բուներ մէջտեղ ընդ Գաղիոյ պատերազմին ծագած ժամանակները, եթէ մինչ թշնամին վուիթոյ պնդութեամբ կ'արշաւէր դէպ ի տահմանագլուխը, սպառէին իրենց՝ եւ իրենց բանակին զօրութիւնը վիճաբանելով իրարու հետ թէ արդեօք հրացաններուն կոթերը սե՛ւ թէ թուխ ըլլալու էին։ Եղբարք, ահա մեր չուքջը կորստեան դիմող աշխարհ մը, թշնամիներ՝ որ յարաժամ կը գործեն. եւ միանգամայն չատ կարճ ժամանակ ունինք պատրաստուելի երկնից համար, չվատնինք ուրեմն մեր ժամանակը չնչին բաներու հետ խաղալով։

ԵՐԳՆ ԵՒ ՆԵՏՆ
(Լոնկֆելլոյ)

Նետ մ'ընդ այեր արձակեցի սոյրասուր,
Իջաւ յերկիր, իսկ չը գիտացայ թ'անկաւ ո՛ւր։

Զ'այնքան երագ սլացաւ որ աչս երեր,
Յիւր ի թռիչ յայն հետեւիլ չը զօրէր։

Երկ մ'ընդ այեր արձակեցի քաղցրալուր,
Իջաւ յերկիր, իսկ չը գիտացայ թ'անկաւ ո՛ւր։
Ձի ո՛վ ունի սուր լսելիք սուր այնքան,
Որ հալածել զօրէ երգին զարշաւան։

Անցան օրեր եւ տարիներ հետ ընդ հետ,
Ծրուեալ կաղնւոյն դեռ եւս անբեկ գոլ գնետ։
Եւ երգն աղուս ծայրէ ի ծայր վերըստին
Անեղծ գոլ բարեկամի մ'ի սրտին։

Կ. պոլիս ԱՇՈՒՐ Ս. ԵՈՒՍՈՒՓ

ՋԱՐՄԱՆԱԼԻ ԵՐԳԵՀՈՆԸ
(վէպ Գերմանական)

Շատ տարիներ առաջ կ'ապրէր երգեհոն չինող արուեստաւոր մը որ գիտէր թէ էր հանճարեղ։ Շատ մը մեծ երգեհոններ չինած էր, եւ անոնց իւրաքանչիւրը մեծ կատարելութիւն ունէր իրմէ առաջ չինուածներէն աւելի։ Ի վերջոյ արուեստաւորը չինեց երգեհոն մը այնպիսի զարմանալի յօրինուածով որ կրնար ինքնին հնչել երբ եւ եկեղեցիէն ներս մտնէին վեհապետու մը եւ անոր հարսնացուն Աստուծոյ պաշտօն մատուցանելու եռանդով լեցուն, խոնարհ իւրեանց աչաց առջեւ եւ հաճելի յաչս Աստուծոյ։ Եւ երբ նա աւարտեց երգեհոնին չինուիքիւնը, գնաց տեսնել երկրին օրիորդները, եւ որոշելէն ետքը անոնց մէջէն ամենէն չնորհագեղը եւ ընտրելագոյնը, իւր իսկ հարսանեաց հանդէսը պիտի կատարուէր։ Բայց երբ մօտեցաւ եւ կեղեցւոյն իւր սիրելի հարսնացուին հետ որոց առեւէն կ'երթար մեծ թափօր բարեկամաց եւ մերձաւորաց, ամենեքին զարդարուած չքեղապէս ծաղիկներով, իւր սիրոտը հպարտացաւ իւր յաջողութեան վրայ։ Չէր խորհեր անոր վրայ որ պիտի ըլլար իրեն կին, եւ ոչ կը խորհէր Աստուծոյ վրայ որ այսպէս օրհնած էր գնա, այլ կը խորհէր իւր անձին վրայ միայն եւ իւր հանճարոյն, կը խորհէր նաեւ թէ ժողովուրդն ինչպէս պիտի զարմանար եւ գովէր գնա լսելով որ երգեհոնը կը հնչէր ինքնին։ Այս խորհուրդներով մտաւ եկեղեցին, զեղանի հարսնացուն իւր քով, բայց ահա, երգեհոնը կը մնար լուռ եւ անմռունչ։ Մեծապէս տխրեցաւ, խորհելով իւր գոռոզ մտքին մէջ թէ իւր հարսնացուին քով է յանցանքը, եւ թէ մեծաւ հաւանականութեամբ նա չէ այնպէս բարի ինչպէս կը հաւատար իւր բուռն սիրոյն մէջ առ նա՝ թէ էր։ Եւ իւր հպարտութենէն եւ յուսաբեկութենէն կսկածն այնչափ ծանրացաւ իւր վրայ որ երեկոյին թողուց հարսը գաղտնապէս եւ հեռացաւ անկէ։ Գնաց քնակեցաւ հեռաւոր երկիր մը ուր ոչ ոք կը ճանչնար գնա, գժդոհ ամէն բանէ եւ քնաւ չէր ուզեր չինել ուրիշ երգեհոն։ Տասը տարիներ եկան եւ գացին, եւ ի վերջոյ մեծ անձուկ եկաւ վրան իւր տան համար, իւր լքած հարսը կը քաշէր անոր սիրտը, անոր պատկերը կը դրդէր գնա ցերեկ եւ գիշեր, դառնալ տուն։ Եւ թէպէտ կը ջանար որ չխորհէր անոր վրայ, սակայն չէր կրնար վանել անոր խորհուրդը իւր միտքէն. միտքը կու գար թէ ինչպէս սիրուն էր նա իրեն, եւ ինչպէս ազնիւ էր, ինչպէս զէշ ըրած էր լքանելով գնա. իւր խորհուրդն անոր վրայ՝ չէր թողուր իրեն խաղաղութիւն, մինչեւ որ այլ եւս կարող չըլլալով համբերել, որոշեց երթալ եւս անոր, եւ խնդրել անկէ ներում։ Ցերեկ եւ գիշեր չարունակեց իւր ճանապարհորդութիւնը, եւ ցաւեցան անոր ոտքերը, բայց որչափ որ կը մօտենար իւր տան, այնչափ կ'աւելնար իւր երկիւղը թէ արդեօք նա պիտի ընդունէր գնա իւր նախնի խանդակաթ սիրով։ Շատ օրեր ետքը տեսաւ իւր հայրենի քաղաքին աշտարակները որ կը չողչողային արեգական ճառագայթներովը, եւ լինք սկսաւ վազել սաստիկ փափաքէն։ Ճամբուն վրայ դանուող ուրիշ ճանապարհորդք կը ծիծաղէին անոր այնպէս ամպագարեղումն համար, եւ կարծեցին գնա խելագար կամ գող։ Բայց երբ մտաւ քաղաքը, առաջին բանը զոր տեսաւ, էր մեռելոյ յուղարկաւորութեան թափօր մը։ դագաղին ետեւէն կ'երթային մեծ բազմութիւն ողբացողաց, եւ անոնց ամէնքն ալ կու լային։ «Ո՛վ է այն զոր կը տանիք թաղել եւ որո՞ւ համար կը թափուի այսքան արտասուք,» հարցուց։ «Երգեհոն չինողին սիրուն հարսը, զոր թողուց նա։ Անկէ հետէ եղած է նա մեր մէջը հրեշտակի նման, օգնելով աղքատաց, դարմանելով հիւանդները, եւ անոր հանգստեան վերջին տեղին պիտի ըլլայ եկեղեցւոյն մէջ,» պատասխան։ Ունկն դրաւ նա, եւ քնաւ խօսք չկրնար բերնէն, բայց իւր դլուխը կախած սկսաւ քալել դագաղին քովէն, դպչելով անոր վրայ ձգուած ծածկոցին դողդոջուն ձեռամբ։ Ոչ ոք ճանչցաւ գնա, եւ ոչ ոք արդելեց գնա։ Կը հեկեկար եւ կու լար, բայց յուղարկաւորք տեսնելով անոր խորտրմութիւնը կ'ըսէին, «Անտարակոյս սա է մին անհամար աղքատաց որոց վախճանեալը կը ցուցնէր մարդասիրութիւն իւր ողորմած կենաց օրերը։» Հասան եկեղեցին, տարին դագաղը ներս, եւ տա՛ր զարմանալի՛ ձայն։ Երգեհոնն սկսաւ հնչել առանց դպչելու ձեռաց, եւ ձայնը որ լսուց չէնքը, չէր նման երկրաւոր ձայնի։ Վար դրին դագաղը եւ մեծ լռութիւն տիրեց ժողովրդեան մէջ։ Երգեհոն չինողը կը յենուր սիւնի մը աչքերը գոց եւ ձեռուընները ծալած։ Նուագարանին եղանակը հետզհետէ բարձրացաւ եւ ձայնը զօրացաւ եւ լսուց ամենուն սիրտերը ահիւ, բայց սուրբ ուրախութիւն մը իջաւ արհեստաւորին սրտին վրայ։ Հասկցաւ թէ Աստուած ներած էր իրեն, վիշտը խոնարհեցուցած էր գնա, եւ անոր հպարտութիւնը անհետ եղած էր։ Երաժշտական նուագը դադրեցաւ։ Հիւծեալ ճանապարհորդ մը անշարժ կը պառկէր սիւնին քով։ Վերցուցին գնա դեռնչէն եւ դտան մեռած, եւ հասկնալով թէ նա ինքն էր երգեհոն չինողը որ դարձած եկած էր իւր քաղաքը, թաղեցին գնա իւր հարսին հետ։ Բայց երգեհոնն անդամ մի եւս բարձրացուց իւր ձայնը մինչ նոքա կը ծածկէին դերեզմանը։ Ս.ն էր երգն այն բաներուն որ ցանկալի են եւ կը ցնդին անհետ կ'ըլլան մինչ կու տան ծայրագոյն դոհունակութիւն։ Ժողովուրդը յետոյ կը յիշէր դայս, բայց քնաւ զարձեալ չլսուեցաւ որ երգեհոնը նուագներ հնչեցուներ ինքնին։

ՎԱՅՐԵՆԵԱՑ ՄԻՏՔԸ

Մենք զեռ չենք գիտեր ամէն բան զոր պէտք է գիտնալ վայրենեաց կանխադոյն կեանց վրայ որոց մասին ունինք որեւիցէ ապացոյց։ Կրնանք ըստ բաւականին ծանօթանալ մարդկային վայրենի կենաց եղանակին կամ որպիսութեանը ինչպէս էր Պղնձի Դարուն եւ մինչեւ իսկ Քարի Դարուն մէջ, բայց քիչ ծանօթութիւն ունինք այն ժամանակներն ապրող մարդոց մասնաւոր վիճակին վրայ կամ ընտարձակութեան կամ սահմանաց՝ անոնց ունեցած գիտութեան, կամ խորհելու կարողութեանց վրայ։ Թերեւս մենք քնականապէս եղածէն ցած համարում կը դնենք

անոնց խորհելու կարողութեանց վրայ։ Ոչ նուազ քան երեք որոշ եւ նշմարելի ներգործութիւնք ի տարակուսանս կը թողուն արդի դիտողները թէ վայրենիք ունի՞ն արդեօք մտաւոր կարողութիւններ, կամ մինչեւ իսկ արհամարհել կուտան զաղափարը թէ վայրենիք ունին երբեք մտաւոր կարողութիւններ։ Նախ՝ քաղաքակրթութիւնը ինքնին չատ կը բերէ լինել արհամարհոտ, եւ չատ անգամ կ'ընէ զմարդ գոռոզ արհամարհոտ բարբարոսութեան եւ մանաւանդ ապշ տեսակ բարբարոսութեան, կամ, խօսելով աւելի պարզ՝ որսորդութեամբ ապրող տեսակներուն դէմ։ Բարւոյ կամ լմնացն քնակողն որ ինքն կըրթեալ, դասախարակեալ է որ հազիւ ուրեմն գիտէ թէ ինչ կայ իւր մէջ ի ընէ եւ ինչ ոչ նի առացական, իբր թէ վայրենին որ մերկ կը պատի, որ կը քնակի քարայրի մէջ բլրոյ մը կողքին վրայ, եւ որ ոչ կը սերմանէ եւ ոչ բոյներ կը տնկէ, հազիւ երբեք կարող է ունենալ միտք։ Եթէ ունի միտք, կ'ըսէ, ինչո՞ համար չաչխատիր ունենալ բարեկեցիկ վիճակ, չչիներ տնակ մը, չցաներ ցորեն, եւ ի վեր քան զամենայն՝ չհագնիր զգեստ։ Դարձեալ, կայ այժմ չանդգաստից միտում դիտնական բաղում անձանց մէջ հաստատել իբրեւ ճշմարտութիւն չեղման կամ բարեչրջման վարդապետութիւնը, ցուցնելով թէ մարդ ժամանակաւ չատ ստորին էր մտաւորապէս, եւ այսպէս փոքրկացունել վիհը որ կ'անջատէ զմարդ անբան կենդանիներէն, եթէ ոչ այն կ'ըլլայ անանցանելի։ Եթէ անոնք կարող ըլլային ապացուցանել միայն թէ մարդ երբեմն անկարող էր ոչ միայն վերացեալ գաղափար մը արտայայտելու՝ այլ եւ կազմելու, ի ներքուստ պիտի ըներկրէին ամենքն ալ։ Եւ երրորդ՝ յերեւան եկած է դրութիւն մը բացատրել վայրենեաց ցեղի մը չատկութիւնները ուրիշ ցեղի մը չատկութիւններուն միջոցաւ որ ուղղակի մէտ են ստորին դասակարգ ընել տալ մեզ ամենուն կարողութեանց վրայ։ Փիլիսոփայք կը ճանչնան այժմ վայրենեաց տեսակ մը, այն է Աւստրալիոյ Թուխները որոց մէջ մտաւոր կարողութիւնք են արտաքոյ կարգի նուազ, եւ որովհետեւ ասոնք կ'ապրին չատ նման Եւրոպայի նախկին վայրենեաց, կը համարին թէ երկոքին տեսակք մի եւ նոյն մտաւոր բարձրութեան հասած են։ Բայց տակէ հազար տարիէն Անգղիոյ ծովափանց ձկնորսներուն մնացորդները եւ Աւստրալիոյ ծովեզերաց խեցեմորթներով անանողներուն մնացորդները գրեթէ հնար պիտի չըլլայ որոշել իրարմէ։ Դէմ հաւասարապէս կարելի է թէ տարբերութիւնը ազգաց եւ ազգաց մէջտեղ որչափ որ մեծ է հիմա՝ նոյնչափ մեծ էր Բարի Դարուն, թէ ամբողջ ցեղերու միտքերը կրնան եղած ըլլալ այնպէս տարբեր իրարմէ, ինչպէս են ազգաց միտքերն այժմ, եւ թէ մտաւորական կարողութիւնք թերեւս ոմանց տոհմերու մէջ այսինչ պարագայից ներքեւ հասած էին աւելի բարձր աստիճան քան որչափ կ'երեւակայենք թէ էին մինչ դեռ մարդ ուսած չէր իւր միտքը ապրելու նախնական պարզ եղանակը զարգացունելու ոչ-անհրաժեշտ միջոցներով։

Եթէ Բարի Դարուն Եւրոպացւոց միտքը չատ դացած չըլլար այժմու Մէլանէզիացւոց մտքին աստիճանէն վեր բարձրանալով, ինչպէս հնար էր մեկնել այն իրողութիւնները զոր մանրամասնաբար կը նկարագրէր Մր. Հօրսլէ Արքունի Սրահին մէջ։ Այս աւուր սեւամորթ վայրենեաց անձանօթ լինելը վերաբերմամբ գրեթէ բոլոր զործողութեանց՝ կարի չոյժ զարմանալի է։ Բայց Մր. Հօրսլէ ցուցուց հետեւական ապացոյցներով թէ ի Գաղիա, վայրենիք որ կը զործածէին քար միայն, կը քնակէին քարայրներու մէջ, եւ հաւանականապէս չունէին գաղափար հանդերձի վրայ, բայց եւ այնպէս չաճախ կը կատարէին պլխուն սկաւառակին վրայ փափուկ գործողութիւն մը, այն է կտրել հանել սկաւառակէն կոտրած կտոր մը ամենայն չաղողութեամբ։ Ոչ նուազ քան վաթսուն սկաւառակք պլխոյ եւ սկաւառակայ բեկորք, որոց վրայ կատարուած է վերոյիշեալ գործողութիւնը, պահուած են այժմ Գաղիոյ մուսէոնին մէջ, եւ յայտնի կ'երեւի թէ այն գործողութիւնը քաջածանօթ էր Քարի Դարուն վայրենեաց մէջ եւ կը կատարուէր չաճախագոյն։ Մր. Հօրսլէ, տեսնելով որ այն բեկումը զրեթէ միշտ էր սկաւառակին գագաթան վրայ, կը մակաբերէ թէ այդ չատ կը բերէր պարբերական չզաճգութիւն, եւ թէ վերոյիշեալ գործողութիւնը կը կատարուէր ինչպէս միզմացունելու համար սոսկալի գլխացաւները նոյնպէս եւ արգելելու համար այս հետեւանքը, բայց կարելի է տալ ուրիշ մեկնութիւն մի եւս։ Վայրենի ցեղոց կամ ընտանեաց պատիժները թերեւս կը տրուէին հատ լախտի մը հարուած իջեցնելով գլխոյ սկաւառակին, պատիժ որ ընդունուած էր այն պատճառաւ որ այս կ'արգելէ վճռոյ մը ընդդիմութիւնն պատժոյ ենթակայինն։ Այս պատիժը դեռ կանոնաւորապէս ի գործ կը դրուի առ Աւստրալիացիս, պատժելի անձը զգայազրկի դեռին տապալելով առոր սկաւառակին ուժգին հարուած իջուցնելով կարճ լախտով զոր կ'անուանեն «ռուտատի»։ Ըստ որում հարուած առողները չէին կամեր սպաննել զնա, եւ քանի որում անյարմար էր որ լոկ երկրորդական պատիժ մը չատ քերէր կամ մահ եւ կամ թեղաթրութիւն, կոտրած ոսկորները կարելու եւ վերցունելու գործողութիւնն հետզհետէ անցաւ արհեստի կարգ զոր հաւանականապէս ի գործ կը դնէին բժիշկք կամ քուրմք եւ կամ ցեղին ուրիշ պաշտօնեայք։ Ինչ եւ ըլլայ չարժաւիթը, եղելութիւնն ստոյգ է եւ կը ցուցնէ թէ վայրենիք որ սորվեցան այսպիսի արհեստ մը, էին մարդիկ որ կրնային դթալ, — վասն զի ոչ ոք մարդ կարող է ոսկրի կտոր հանել բուն իւր սկաւառակէն, — որ կարող էին հասկնալ պատճառ եւ արդիւնք, եւ որք նաեւ կարող էին սորվիլ կրկնեալ փորձառութեամբք ոչ սակաւ բաներ զոր մենք կարող ենք։ Մտաւոր ահագին վիհ մը որով վերայ կամուրջ ըմբռնել գրեթէ ի վեր է քան զհասողութիւն մարդոյ, կ'անջատէր զնոսա անքան կենդանիներէն։

ՄԱՌԱԽՈՒՂ

(Իմբնր Պ. Ընդբուսոպէ)

Կարդացած եմ դրուածոյ մը մէջ, որոյ հեղինակը ինձ կ'երեւէր վատահութեան արժանի, թէ քիչ մահ կը պատահի նաւասատեաց մէջ քան մեծ քաղաքի բնակչաց։

Շատ վտանգներ կան բայց ի անոնցմէ որ կը պատահին հովէ, ալիքներէ, ժայռերէ եւ ծանծաղուտէ որոց նշաւակ են նաւավարք եւ որոց թուոյն վրայ հազիւ դաղափար մը կրնան ձեւացունել ցամաքի վրայ քնակողք։

Ամենց մին է մէգը կամ մառախուղը։

Մթնոլորտին մէջ գտնուած չոգին սովորաբար թափանցիկ է, բայց երբ որեւիցէ պատճառաւ օդը պաղի չերմութեան այս ինչ աստիճանէն վար (որ կը կոչուի «ցօղի կէտ»), չոգւոյն մէկ մասը յոյժ մանր կաթիլներու կերպարան կ'առնու եւ մթնոլորտին թափանցիկութիւնը կ'աւրուի։ Այս կը կոչուի մէգ կամ մառախուղ երբ մօտ է երկրիս, եւ ամպ՝ երբ բարձրն է օդոյն մէջ։

Մէգը երբեմն այնպէս քիչ բարձր կ'ըլլայ որ նաւավար մը կրնայ երթալ անկէ բարձրէն եւ ըլլալ մէգէն վեր եւ այսպէս կրնայ տեսնել իւր ապջեաը եւ ղերծ ըլլալ իւր առջեւ գտնուող վտանգէն։ Հիւսիսային Ատլանտեան ովկիանոսին մէջ քիչ անգամ կը պատահի մէգ լայնութեան երեսներորդ աստիճանէն դէպ ի հարաւ։

Մէգը նեղութիւն է բոլոր նաւարկողաց։ Բնց ի քնական տխրութենէն զոր կ'ազդէ ուղեւորին, զմարդ կ'ընէ դեղ եւ գժտան՝ տալով առիթ բանի խոնաւութիւն, մածածկանութիւն, եւ անհանգստութիւն, եւ մարդ կրնայ գիւրին երեւակայել անձուկը նաւապետին եւ հսկող նաւատեաց երբ առարկայ մը չտեսնուիլ նաւուն երկայնութեան կիսուն չափ հեռուն։ Անոնց բոլոր կարողութիւնք պարտին ըլլալ արթուն, եւ չարժմունք պարտին ըլլալ երագ առաջին անգամ երբ կ'ելլէ ձայն սուլելու, փողոյ եւ կամ որեւիցէ նշանի զոր կուտայ մօտեցող նաւը։ Այս գժուարին կացութիւնը թերեւս տեւէ երկար ժամանակ, վասն զի թերեւս նաւը երթայ օրերով եւ ճանապարհորդէ հաւիւբաւար մղոններով բոլոր այն ժամանակը պատեալ ըլլալով այս մութ մառախուղով։

«Սրբագրեալ Միջազգային Կանոնք վասն Արգելոյ Ծովային Բաղխումներու» կը պահանջեն որ մառախուղի, մէգի, կամ ձիւն եկած ժամանակ թէ՛ ցերեկը եւ թէ՛ գիշերը, դործածուին հետագայ նշանները։

«Բալոզ չոգենաւ մը պարտի սուլել երկար՝ միջոց տալով ոչ աւելի քան երկու վայրկեան։

«Բալոզ առագաստանաւ մը պարտի նշան տալ փողի ձայնով միջոց տալով ոչ աւելի քան երկու վայրկեան։

«Շոգենաւ կամ առագաստանաւ մը երբ չքալեր եւ երկաթ նետած է, պարտի դանդակը զարնել միջոց տալով ոչ աւելի քան երկու վայրկեան։»

Կը պահանջեն նաեւ որ

«Ամէն նաւ, թէ առագաստաւոր եւ թէ չոգեշարժ, զարտի չափաւոր երագութեամբ երթալ երբ կայ մէգ, մառախուղ կամ կ'իջնէ ձիւն։»

Այս վերջին կանոնը չերեւիր բաւական որոշ, եւ կարծեմ չատ աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ նաւուց երագութեան սահման մը դրուէր մառախուղի ժամանակաց համար։ Եթէ դժուարութիւն մը որ չափաւոր կրնայ ըլլալ Ատլանտեանին վրայ նաւարկող չոգենաւու մը համար թերեւս չատ արագ գայ մեր հասարակ հին մարտանաւուց համար։

Մայիս, Յունիս, եւ Օգոստոս ամսոց մէջ չատախ կը պատահին մէգ եւ մառախուղ, նաեւ այդ ամսոց մէջ չերեւան կու դան սառնակոյտք Նիւֆաունտլանտի ծովափունքը, երբ ձկնորսաց նաւատորմերը կը գործեն աւելի կամ նուազ Ատլանտեանին վրայ նաւարկող չոգենաւուց ճամբան, եւ երբ Եւրոպական ճանապարհորդութիւնք կ'ըլլան ամէն ժամանակէ աւելի չատախ։

Հետագայ տեղեկագիրը կը ցուցնէ թէ Նիւֆաունտլանտի ծովափանց մօտ աչխատող ձկնորսք երբեմն վտանգներու կը հանդիպին մառախուղներու պատճառաւ. 1885, Մայիս 25ին, Սէրէ ավ Բոմ չոգենաւը, թանձր մառախուղի մը ժամանակ զարնուեցաւ Գաղիական «Ճորճ Ճոն» անուն ձկնորսի նաւուն որ երկաթ նետած էր յիշեալ ծովափանց մօտ։ Նաւուն մէջ գտնուող քսանեւչորս հո-

դիներէն քանուելիքովը խեղդուեցան։ Այս պիսի արկածներ ամէն տարի կը պատահին, եւ կը պատճառեն չատ տեղեր սրտերու վիչտ եւ տուներու կործանում եւ ամայութիւն։

Բայց միայն այս չէ որով խնդճ ձկնորսք նեղութիւն կը կրեն։ Օրը պարզ եւ հանելի կ'ըլլայ, նաւաստիներէն երկու երիք հոգի կը ցատկեն մակոյկ մը երթալ ուսկան նետել նաւակիներուն քով որոց ոմանք հաւանական նպատակ բաւական հեռուն կը գտնուին։ Մոռախուղը կը պատէ զանոնք եւ կը դնէ չատ վտանգաւոր կացութեան մէջ։ Թերեւս կարող ըլլան յաջողիլ հասնել իրենց նաւուն կամ ուրիշ նաւու մը, կամ կորնցուցեր զայնս բոլորովին, եւ օրերով ցուրտի եւ քաղցի նչաւակ ըլլալէ ետքը թերեւս դիպուածով անցնի նաւ մը եւ պղատէ զանոնք առնելով իր մէջ, եւ կամ կորուին խղճութեամբ՝ քաղցէն կամ խեղդուելով։ Նիւ Ինկլընտի մէջ չատ այրի կանայք եւ որբեր կը պատմեն քեղ այսպիսի դիպուածներ։

Զարմանք չէ ուրեմն որ նաւաստին կը սոսկայ մռայխուղէն, վասն զի մինչ ծովէղերքին վրայ առժամանակեայ եւ վաղանցիկ ձանձրոյթ կը նկատուի այն, ծովուն վրայ միչտ վտանգաւոր է, եւ երբեմն կը բերէ արկածներ եւ մահ։

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

ՈՒՐԻՇ ԱՇԽԱՐՀՆԵՐՈՒ ՆՆԱԿԻՋՔ։ Բոքէ–լըը Սայընս Նէ–ւ իր վերջին թիւերէն միոյն մէջ հրատարակած է յօդուած մը այս նիւթին վրայ, եւ անոր մէջ կը դնէ պատճառ մը թէ ինչու համար Լուսնի, Լուսնթագի եւ Երեւակի նըման մարմինք չեն կրնար ունենալ մարդկային ֆիզիքական կազմութեամբ բնակիչներ մինչեւ անդամ ենթադրելով թէ նակայ գոյութեան ուրիշ պայմանք ըլլան նպատակաւոր այն կարծեաց, որ չէ այնպէս։ Ինդրոյ առարկայ ձեռնարկութիւնը կախեալ է ծանրութեան գործողութենէն այս այլ եւ այլ մարմնոյ մակերեսոյ վրայ։ Զոր օրինակ, Լուսնի մակերեսին վրայ ուր ձգողութեան գօրութիւնը չատ մը պակաս է քան որչափ է Երկրիս մակերեսին վրայ, մարդոյս կազմութիւնն ունեցող էակ մը որ ունենայնոյն մասնական գօրութիւնը, կրնար ոստնուլ զարմանալի հեռաւորութիւններ, ցատկելով, օրինակի համար, եռայարկ աղիւս տան մը վրայէն անդիի կողմը այն նոյն դիւրութեամբ որ կրնայ ցատկել ցից մը կամ ցանկի մը վրայէ երկրիս վրայ։ Փիղը չայնժամ պիտի ըլլար թեթեւընթաց լինչպէս եղնիկը, անխորհուրդ տղի մը նետած քարը կրնար խնամ մերձակայ երկիր մը տակաւին չպատած իր վնասազործ գօրութիւնը, գօրաց բանակներ կրնային կռուիլ իրարու հետ մինչ իրարմէ չատ հեռի կը գտնուին, եւ ամէն տեսակ աչխատութիւնք մեծապէս կը թեթեւնային գործեաց եւ նիւթոյ ծանրութեան նուազելուն պատճառաւ։ Մինչ իրաց այս վիճակը մարդոյս Երկրիս վրայ ունեցած կեանքը որ այսպէս օժտեալ է այլ եւ այլ առաւելութեամբ, անկարելի չէ Լուսնի վրայ, իրաց հակառակ վիճակներ որ պիտի կենային Լուսնթագի կամ Երեւակի վրայ, սոսկալիս բեռ պիտի ընէին կեանքը։ Լուսնթագի եւ Երեւակի զանգուածները չատ մը մեծ են Երկրիսէն, եւ ըստ այն համեմատութեան անոնց ձգողութիւնք եւս՝ աւելի մեծ ըլլալով կ'արգելուին զմարդ անոնց վրայ տեղէ տեղ երթալէ, եթէ ոչ՝ ունենալով չոյժ ահագին մկանանց գօրութիւն քան որչափ ունի այժմ Երկրիս վրայ։ Մարդ չայնժամ միայն պիտի կարենար սողալ անոնց վրայ իբր թէ անոր ոտքերուն կապած ըլլալով կապար, մինչ աւելի խոչոր կենդանիք ամենայն հաւանականութեամբ պիտի ճնշուէին բուն իսկ իրենց ծանրութեամբ։

ԿԱԽՈՒԱԾԻՆ ԶԳԱՑՈՒՄԸ։ Ինչ զգացումներ կ'ունենայ մարդ կախուած միջոցին։ Ոմանք կախաղան հանուած անձանց որ կարող եղած են տեղեկութիւն տալ իրենց դիտակցութեան վրայ այնպիսի սոսկալի վայրկենի մէջ, կ'ըսեն թէ ակնթարթ մը ցաւ զգալէ ետքը, գլխաւոր բանը որ կը զգան, է փայլուն գունոց կուտակութիւն մը որ կը լեցուն աչաց գունտերը։ Գոռոզ–ըրլէ Ըվէռ խօսելով այս նիւթին վրայ, կ'ըսէ. «Լորտ Պէյքընի ծանօթներէն մին որ միտք ունէր կախել զինք ըստ մասին՝ կորնցուց իր ոտից յենարանը, եւ չուանը կարուելով վար ինկաւ մինչ մահուան վերջին վայրկենին հասած էր, իր կենաց հետ խաղալուն տուգանքը գրեթէ կրելով։ Բաւ թէ զգացած չէր ցաւ, եւ ինչ որ կը զգար այս էր որ կը տեսնէր իր աչաց առջեւ կրակ որ առաջ փոխուեցաւ սեւի, եւ յետոյ երկնից կապուտակ գոյնին, եւ թէ այս գոյներն իսկ են հաճոյից աղբիւր։» Մոնթմաընաք անուն նաւապետ մը որ մահուան դատապարտուեցաւ Գաղիա կրօնական պատերազմոց ժամանակ, բայց որ ազատուեցաւ կախաղանէն վար առնուելով Մարալֆատ Թիւրկնի միջնորդութեամբ, գանգատեցաւ ըսելով թէ մէկ ակնթարթի մէջ ցաւոց տմէն զգացում կորսընցուց, եւ թէ զինք զրկած էին լոյսէ մը այնպէս հաճելի որ հնար չէր նկարագրել։ Ուրիշ դատապարտեալ մը որ մինչ կախուած էր, կախաղանին չուանը փրթելով ազատուած էր, ըսաւ թէ մէկ երկու երկվայրկեան տանջուելէ ետքը երեւցաւ լոյս եւ անոր մէջէն՝ չոյժ գեղեցիկ ճամբայ մը երկու կողմը ծառերով։ Անոնց ամէնքը միաբան են չայտնել թէ անհանգստութիւնը կամ տանջանքը վայրկենական է, թէ անոր անմիջապէս կը չաջորդէ հաճոյական զգացում, թէ այլեւայլ գոյներ կ'երեւին աչաց առջեւ, եւ թէ ասոնց վրայ չատելով առ ժամանակ մը, ուրիշ բաները կը մոռցուին։ Միտքը զարթուղելով իր իսկական կացութենէն, կը զբաղի այնպիսի տեսարաններով որ չատ հեռի են անոնցմէ որ կը լեցունեն ի գինին կեցողներուն աչուքները։ Բժշկականութեան հետեւող անձինք չատ ուչադրութիւն տուած են պարանոցի եւ կոկորդի անդամազննութեան, հանկնալու համար պարագաները որ չարակից են չնչարգելութեան, հեղձամահ լինելու կամ խեղդուելու հետ, եւ կ'ըսեն թէ կան պարանոցներ որ կ'ընդդիմանան այս հետեւանաց չատ նչանաւոր աստիճանաւ։

ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՄԵԾԱԳՈՑՆ ԱԳԱՐԱԿԸ։ Միացեալ Նահանգաց Լուիզիանա նահանգին հարաւային անկիւնը կը գտնուի աչխարհիս պտղաբեր մեծագոյն ագարակը։ Երկայնութիւնը հիւսիսէն հարաւ՝ է 100 մղոն, եւ լայնութիւնը արեւելքէն արեւմուտք՝ 25 մղոն, եւ է ըստացուած Հիւսիսային Դրամատեարց ընկերութենց միոյն։ Անոնց ընդհանուր տեսուչը, Ճ. Պ. Ռոէթքինս, կ'ընէ հետեւեալ չարժ պատմութիւնն այս ահագին ագարակին որ բոլորովին կը նսեմացուցնէ Տաքոթայի Տէլրիմիլ մեծ ագարակը։ «Մեր մէկ միլիոն հինգ հարիւր հազար հեկտար (6,000,000 արտաւար) հողը» ըսաւ Մր. Ռոէթքինս, «գնուեցաւ 1883ին Լուիզիանա Նահանգէն եւ Միացեալ Նահանգաց կառավարութենէն։ Այդ ժամանակը այն էր ընդարձակ արօտ մերձակայները լնակող անձանց անասունները։ Երբ ես ձեռք անցուցի զայն, գտայ անոր մէջ աւելի քան 30,000 գլուխ կէս վայրենի ձիեր եւ արջառներ։ Իմ գործս էր բաժնել այս ընդարձակ գետինը չարմանալի արօտներու, հաստատելով մէն մի կայան իւրաքանչիւր վեց մղոնի։ Միայն անոր բոլորտիքը ցանկով պատելու համար պէտք եղաւ 30,000 տոլարի մօտ ստակ։ Գտայ որ հողը չարմանալիօրէն էր մչակելու բերնէ, չաքարի եղէգ, մանրացորեն եւ բամպակ։ Բոլոր մչակութիւնը, խոտ բերելը եւ այլն կ'ընենք չոգեզործեաւ։ Կ'առնունք կտոր մը երկիր կէս մղոն լայնութեամբ, օրինակի վասն, եւ անոր իւրաքանչիւր կողմը կը գնենք չոգեզործ մեքենայ մը։ Այս մեքենայք դիւրաւ կրնան փոխադրուիլ մէկ տեղէն միւսը, ունին պատրան մը որուն կցուած են չորս արօրներ, եւ այս կարգադրութեամբ կարող կ'ըլլանք օրը 30 հեկտար (120 արտաւար) արօրել միայն երեք մարդոց աչխատութեամբ։ Տափանել, տնկել, եւ ուրիշ մչակութիւնք կ'ըլլան այս կերպով։ Արդարեւ չկայ մեր ամբողջ ագարակին մէջ մեւակ ձի մը անգամ երկիր հերկելու եւ այլ նման բաներու գործածութեան համար։ Չարկաւ ունինք այժմ ձիեր մեր 16,000 արջառները արածողաց համար։ Չարաւային խաղաղական երկաթուղւոյն երեսուն եւ վեց մղոնը կ'անցնի մեր ագարակին մէջէն։ Ունինք երեք չոգենաւ որ կ'երթեւեկեն բուն իսկ մեր կալուածոց չուրերուն վրայ, ուր կը գտնուի 300 մղոն նաւարկելի չուր։ Ունինք նաեւ ստուանաուն մը, դրամանոց մը, նաւաչինութեան գործարան մը, եւ բրնձի աղօրիք մը»։

ՈՒԺԳին պայթուցիկ նիւթոց ահագին զօրութիւնը, այն նիւթոյ՝ որոց մէջ ուժանակը քալածանօթ է, այնպիսի անձկոտ աչք կը նկատուի հանճարեղ եւ չոյժ քաղաքիւ մարդոց այն դասէն որ նոր եղանակներ հնարելու հետամուտ են մարդկային սեռին կորստեան համար։ Այսու ամենայնիւ թէպէտ մինչեւ մօտ ժամանակներս աւելի ուժգին պայթուցիկներ կարող եղած չէին գըտնել պատերազմական նիւթերու հնարիչք, բայց կ'ըսուի թէ վերջին քանի մը չաբաթներուս մէջ բնական կարեւոր չատաչափութիւն մը եղած է այս մասին Միացեալ Նահանգաց մէջ։ Սոյն երկրին կառավարական իշխանութիւնք հաստատած են Ուժանակի Վարչութիւն մը, եւ այս մարմնոյն չատ չէ բերած փաստք համոզած են Միացեալ Նահանգաց Ծովային Պաշտօնէութիւնը թէ գտնուած է աւելի բարձր աստիճանի պայթուցիկ նիւթ մը քան զվառօդ, որ կրնայ գործածուիլ մեծ կամ մանուանդ երկայն թնդանօթներու ռումբերը պայթեցունելու, վասն զի կը կարծենք թէ առաջարկեալ հրազինուց ոմանք ունին իրենց ծակին տրամադծին 120էն մինչեւ 168 անգամը երկայնութիւն։ Ինչպէս որ ազէկ ծանօթ է, պատճառը թէ լինուս համար քան զվառօդն բարձրագոյն աստիճանի պայթուցիկ նիւթեր ցարդ չեն գործածուիր ռմբոց համար, այս է որ ենթակայ են պայթելու թնդանօթին մէջ թնդանօթին արձակուած ատեն տեղւոյ ունեցած չիմանալէն։ Վասն որոյ չատ միտք չդրնեցուած եւ աչխատութիւն ծախսուած է որ ռումբին չարժումը թնդանօթին մուղին մէջ ստուգիւ թնդանօթի վարչութեան ընտրած մէջոցն է օդային թնդանօթ գործածել այս նպատակին համար։ Սոյն գէնքին, որ $12\frac{1}{2}$ մանուաչափ լայն ծակ ունի, ընկերիկ ռումբը պիտի պարունակէ 400 լիտր Նէ[illegible]

Ա.յս թնդանօթներուն երեքը, կ'ըսուի թէ պիտի դրուին պահակ նաւերէն միոյն մէջ որ այժմ կը չինուին Միացեալ Նահանգաց նաւատորմին համար։ Ամերիկացիք կ'ըսեն թէ Էրիքսոն-Լիւնէբէրգը քան անգամ աւելի աւեր կը գործէ քան որչափ զօրաւորագոյն պայթուցիկ նիւթը. զոր կը գործածեն յԵւրոպա, վասն զի 200 լիտրը որով առաջարկուած է լեցունել թնդանօթը, հաւասար է իբր 2,000 լիտր բամպակ վառօդի։ Իսկ գալով անոր աւերած գործելու զօրութեան, երբ լեցուի աւելի մեծ քանակութեամբ, այն է 400 լիտր Էրիքսոն-Լիւնէբէրգով, դայդ, կ'ըսեն, հաչուել ի վեր է քան զհասողութիւն մտաց։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՄՇՈՑ ԴԱՇՏ

Ա.ս դաշտը արեւելքէն դէպ ի արեւմուտք ունի 66 մղոն երկայնութիւն եւ հարաւէն դէպ ի հիւսիս 12 մղոն մինչեւ լայնութիւն։ Ըստ կարծեաց գիտնոց ծովակ մըն է եղեր սա որուն նչան է վերի պուխ Ջիւրայ չամբ. աս չամբին ալ վերի եզրէն որ Նեփրուխա լերանց սոսրոտն է՝ կը բղխին աղբերք որոնցմէ ոմանք տաք ջուրեր են. ասոնք ալ չամբին մէջ լճանալէն ղէնի կը ժողվի եւ դուրս կու գայ կաղմելով Ջողորմակ գետը. աս գետն ալ իւր մէջ առնելով հարաւէն եւ հիւսիսէն եղածը իրանց ջուրեր կ'անցնին դաշտին երկայնութեամբ եւ կը միանան Եփրատայ։ Եփրատ գետը Յորդանան Գալիլեայի ծովէն անցնելուն նման անցած է ասկէ մինչդեռ սա ալ ծովակ մըն էր. բայց ժամանակին տեւողութեամբ գետը իւր եղած տեղ մաշեցուցած եւ իւր հետ առնելով աւելի չուտ տարած է. նաեւ երկու կողմանց լեռներէն եկած հեղեղք այնչափ աւազ եւ հող բերած եւ լեցուցած են որ ամբողջ ծովակն ցամքած եւ այս օրուան դաշտ կազմած է։

Ա.ս դաշտին մէջ կան 120 կտոր դիւղք. իւրաքանչիւր դիւղը ունի իբր 15-200 տուներ, եւ իւրաքանչիւր ընտանիք կը բաղկանայ 8-40 անձինքներէ. սոցա ալ միջին թիւ առնելով սեպենք թէ 30 տուն է իւրաքանչիւր դիւղը եւ 15 անձ կայ իւրաքանչիւր ընտանեաց մէջ. աս հաչուով կը գտնեմք թէ կայ 6,000 տուն եւ 90,000 հազար բնակիչք որոց $^1/_3$ը Մահմետական եւ $^2/_3$ը Քրիստոնեայ, եւ սոքա կ'ապրին աս դաշտիս բեղմնաւոր հողուվք։

Հրամանաւ Բաղչոյ միւխիմարին ձմեռուան 4 ամսոց մէջ երբեմն չրջեցայ դաշտիս 66 դիւղեր իբր չրջիկ քարոզիչ եւ միանգամայն իբր գրածոյ եւ ամէն ուրեք գտայ արտօնութիւն կարգալոյ, խօսելու, եւ աղօթելու 1,260 անձինքներու, եւ իմ հետս ունենալով գիրքեր՝ ծախեցի 3 հատ Ս. Գիրք եւ 50 կտոր ալ Ս. Գրոց եւ այլ գրուանց հատորներ։ Հոս կը յայտնեմ խորին չնորհակալութիւնս իմ աս Ազգայնոցս որ նոցա մէջ արժանաւորութեանէս աւելի յարգանք վայելեցի. ընդդիմութիւն, հակառակութիւն եւայլն չատ քիչ տեսայ, սակայն մեր բարի նպատակին հասնելէ տակաւին չատ հեռու եմք. միայն հաւատքով եւ համերաշխութեամբ պիտի ընթանամք աս ասպարէզին մէջ. Թէ մենք եւ Թէ՛ մեր ցանած սերմունքն ինչ նչանակութիւն ունին գարերէ ի վեր ցանուած այն ապականութեանց առջեւը. նմանիմք Դաւթի պարսին մէջ գրուած քարի որ կ'ելլէ ընդդէմ ախոյեան Գողիաթին, սակայն նայելու եմք որ քարը դայլախաղ լինի եւ յԱստուած յուսալով ուղղելու եմք դէպ ի նորա ճակատին եւ գարնելու եմք հաւատալով թէ օր պիտի գայ որ այն հակայն գետին տապալած պիտի տեսնեմք. արդարեւ բնական է որ մտածեմք թէ գարերէ ի վեր թանձրացեալ մարմին մը գարձեալ մաշեցնելու համար գարեր պիտոյ են մինչեւ անհետանայ։ Մարդկանց չահեր իրարու այնչափ կապկպուած են որ, ինչպէս տեսայ, չատեր կամաւ կը սկսին չարանալ։ Կան անչուշտ չատ քարի մարդիկ եւ բարեմիտներ վսեմաքողք, սակայն երբ իրենց չուրջ պատող դրացւոյն վիճակը կը տեսնեն եւ գիտեն թէ նոքա չարունակ իրենց վնասը կը մտածեն, կը խորհին թէ եթէ ես ալ դոցա չնմանիմ չեմ կարող պաշտպանել զիս եւ իմիններս որ ինչպէս չատ անգամ իւրեանց բերանօք խօսած են, այսու նման չղթայիւ կը կաշկանդին եւ իւրեանց տեղը կը կենան։ Աստուծոյ Հոգւոյն զօրութիւնն պիտոյ է զայս չղթայն արձակելու։ Կան ի մարդիկ հաղարաւոր տեսակ միջոցք որ փոխանակ չտկելու եւ բարեկարգելու դէպ ի յոռին տանելու կ'օգնեն որոնց ի յայտ բերելն երկայն գործ է, եւ աղգատեաց չեռնտուելու համար կը թողում լուսաւոր եւ անկողմնապահ գրողաց։

Արդարեւ խոստովանելու եմ զայս Թէ մեր աչխատութեան միջոցք նուազ եղած են; բայց տարբերութիւնը գարձեալ մեծ է։ 15-20 տարի առաջ մեր աս կողմեր չրջող գրածախ խեղճ Մահտեսի Վարդան ո՛ր դիւղ որ երթար ուրիշ բան չէր սպասած եթէ ոչ ծեծ ու նախատինք, եթէ երբէք յաջողութիւն մըն ալ որ ունենար կտոր մը հաց ձեռք ձգելու, այն ալ իւր արեհատով էր (սաիրիչ էր), սակայն այս օրս կը համարձակինք բազմութեան մէջ մտնելու, կը կարդամք Աստուծոյ խօսքը եւ ազատ եմք խօսելու, աղօթելու, գիրքեր ծախելու եւ առանց վնաս մը կրելու դուրս կ'ելլեմք. տակէ տակին ըսել Աստուծոյ է անկ։

Ա.ս ժողովուրդին իւրեանց փափաքածին չափ գիրքեր առնելու խոչ է հարստահարութիւնը։ Առանց մեծ ցաւ ղգալու չեմք կարող անցնիլ աս կէտէն, բայց ընթերցողք Թերեւս պիտի յիչեն մեր Ա.ր.ժ. Պատ. Սիմէոնին փոքր ինչ տեղեկութիւնն յԱ.-Էրզրումէ, Թիւ 14, եւ ուստի ալ հարկ չէ մեզ կրկնել զայն։

Ա.ս ժողովրդոյ չատք հաստատ կը հաւատան որ եթէ գտնուի իւրեանց մէջ միաձայն բերան որ երբ բողոք տայ բարեխնամ կառավարութեան, անչուշտ պիտի լսէ, եւ Թէ վեհ. Սուլթանը չպիտի Թոյլ տայ որ մէկ կողմէն Բիւրոք եւ միւս կողմէն տասանորդ պահանջողք իւրեանց քմաց համաձայն չարչարեն զիրենք եւ միանգամայն վնաս տան Տէրութեան գանձուն, որովհետեւ եթէ ամէն տարի այս ինչ եւ այն ինչ ըուսեղինաց հատար աւելի քան զչափ ստակ պիտի պահանջուին, հարկաւ երկրագործութիւն պիտի չուսահատի եւ երթալով նուազի. սակայն ինչպէս չատ անգամ իրենց ըսած եմ, հոս եւս կ'ուզեմ կրկնել Թէ մինչդեռ պիտի մէկտեղ գան եւ պիտի մատուցանեն բողոքագիր մը յայտնելու իւրեանց նեղութիւնները այն չափ ալ չափազանցելու չեն որ ճշմարիտն ալ սուտի հետ կորսուի։ Ուստի արդարադատ քննիչի մը չատ կարօտութիւն կայ։

Հին տուեն Պարսից արչաւանքին պատճառաւ երեք անգամ աս դաշտ բոլորովին գաղթեր են որ անբնակ մնացեր է, սակայն գարձեալ հարաւէն Կորդուաց լերանց մէջ բնակող դաւառացիք եկած եւ լեցուցած են հոս։ Օրհնեալ է Աստուած, այնօր անանկ դէպքերէ ազատ ենք եւ այնպիսի վախերէ ազատուած է մեր ազգ եւ Օսմանեան Սուլթանաց գթութիւնը վայելած է ցարդ։ Տէրը տար որ այժմու աս երբեմնակի զրկողութիւնքն ալ վերնային, յայնժամ մեր երկիրն երկրաւոր դրախտ կը գառնար մեղի։

Տէրզէվանք Ս. ԵՐԻՑԵԱՆ
Մայիս 6, 1887

ՕՐՏՈՒԽ

Գանէ՛ քաղցր է մեզ աւետել Թէ անգորութեան ծիածանը փայլեցաւ հուսկ ուրեմն Օրտուի կամարին վերայ իւր հետ բերելով խաղաղութեան, ապահովութեան եւ բարեկարգութեան վստահելի ապացոյցները։

Գարս անձին կը գժամք ի հրապարակ հանել աչխատասէր պաշտօնէից անուններն որք երկրին ու Տէրութեան փառքն են, որք ուշին կորով ու քաջութիւն գործել անխոնջ ի պաշտպանութիւն քնակչաց պատուոյն եւ իրաւանց, հաւասար նկատել հարուստն ու աղքատ, խորհիլ միշտ եւ գործել ի նպաստ քնակչաց չահուն եւ առողջութեան։ Սոքա են աւասիկ որոչ յատկութիւնք նորեկ Գայմագամ Վսեմ. Պէքիր պէյի որոյ ժամանումն հանուր Օրտուցւոց ուրախութիւն պատճառած է։

Ա.յսպիսի իմն զգացինք Թէ կայսերական բարեխնամ կառավարութիւն, առաջնորդուելով ի Տեառնէ, տեղեկացաւ մեր աղետից ու պիտոյից եւ դիտմամբ յանձնեց տեղւոյս բազմաքնակ գայմագամութիւնն յիչեալ պէյին։

Նորին վսեմութիւն բացատրեց յիւր առեւնաբանութեան ձեռնարկելի բարի եւ օգտակար նպատակները, յորում յայտարարեց Թէ պաշտօնեայք, առաջիկայք եւ նոյն իսկ բոլոր քնակիչք պարտին օգնել իւր վսեմուկ պաշտօնն ի գլուխ հանելու, զեկուցանելով ամէն զեղծումն ու անկանոնութիւն։ Նաեւ հրաւիրեց որ ամէն զրկեալք համարձակ ըսեն իւրեանց ցաւերը, Թէեւ զրկողք լինին իշխանք կամ մեծամեծք, ըստ կարծեաց զրկելոց՝ անյուսաճելի անձինք։

Մեզ կը Թուէր Թէ Օրտուի ժողովրդեան ընկճեալ վիճակի բարեկարգութիւնն անկարելի է։ «Ինչ պիտի կարենայ ընել մի մարդ որչափ եւ ողջախոհ ու արդարասէր ըլլայ» կ'ըսէինք երբ կը վերադառնայինք զինք դիմաւորելէ։ Սակայն անաչառ եւ քաջարի պաշտօնեին առջեւ զրկանք ու անիրաւութիւն կը դողան եղեր։

Մի մարդու զօրութիւն հրաչք ցուցուց չղթայապրկ աւազակներ անցունելով մեր տանց առջեւէ, գողցուած ձիան անմիջապէս դտնուելով իւրեանց տէրանց յանձնուելով։ Ա.պերասան չրջագայող գաղթականք սկսան այլ եւս խոնարհիլ առաջի օրինաց. ի մի բան, խաղաղութեան եւ ապահովութեան դրօշ պարզեց այս արժանայարգ Պէյ։

Ա.յսու առթիւ վայել է յիչել Թէ երկու տարիէ ի վեր բացուած արքունի խճուղին դրեթէ ապարդիւն էր մնացած, վասն զի հաղորդակցութիւն ընելու քաղաքաց քնակիչք այս ճամբուն վրայ վտանգաւոր լուրեր կը լսէին առ յաւէտ։ Ա.յս վիճակ Օրտուի հանուր քնակչաց եւ ի մասնաւորի Դէրդի էֆէնտի Զիլճեանի, որ մեծ զոհողութիւն էր ըրած նորա բացման առթիւ, կարի ցաւ էր եղած, եւ ահա այժմ զոհութեամբ կ'ըսենք Թէ այդ երկիւղներ փարատած են եւ բազումք սկսած են օգտիլ այս ճամբու զանազան առաւելութիւններէ։ Պէքիր Պէյ կ'ապահովէ զվաճառականս եւ զճանապարհորդս անվտանգ անցնել յիւր տահմանէ եւ անդր քան զսահմանն։ Ճամբուն բոլոր երկայնութեան վերայ պահապաններ բազմացոյց, հեծելազօրաց խումբը սաուարացոյց։ Ա.յժմ ամէն կարաւան հեծելազօրի առաջնորդութեամբ կ'երթեւեկէ ապահովի։

Յուսադրեալ բարեկարգութիւնք երբ ի կատար հասնին եւ զայնս հաղորդելու պիտի փութայ ԲԱՐՈՒՆԱԿ

Օրտու, 12/24 Մայիս, 1887

Յ. Գ. Ի լրոյ կ'իմանանք Թէ այս կուսակալութենէ բաւական Թուով բռնաւորք յաքսոր դատապարտուած են. ի հաստատութիւն այսորիկ Իւնիայէ արդէն երկուք աքսորուած են։ Նաեւ զղջական Զիւրիւք Սուլու Թիկնապահ Ալի փաչա, որ իւր քնակութիւն առած հաստատած էր, փութանակի ընտանեօք ի Կ. պոլիս կոչուած է։ ՆՈՑՆ

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Մայիս 30 ըստ Յուն., և Յունիս 11 ըստ Լատ., 1887

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ի Փարիզ Օբէրա Կոմիք թատրոնին մէջ հրոյ ճարակ եղողներուն թիւը պաշտօնապէս կը տեղեկագրուի լինել աւելի քան 100։ Կառավարութիւնը կը մեղադրուի որ ըրած չէր նախազգուշութիւն որով արգելուէր այն արկածը։ 1881ին Քազաքապետութիւնը ճարտարապետաց եւ հրշէջներու մասնախմբոյ մը խորհրդակցութեամբ յօրինեց կանոններ հրդկիզութենէ պաշտպանելու համար թատրոնները։ Այս կանոնները ի գործ դնել պարտք դրուեցան մանաւորաց թատրոններու վրայ, Կառավարութիւնն եւս գործադրեց այս կանոնները միւս երեք թատրոններուն վրայ որ իրեն կը վերաբերին, բայց զանց առնուեցան անոնք Օբէրա Կոմիքի մասին, վասն զի 3 միլիոն ֆրանք պէտք էր անոր առընթերացից չէնքերը գնելու համար։ Այսպէս, կ'ըսէ Րաբէ, 3 միլիոն ֆրանքի խնայողութեան համար 100 կեանք զոհուեցան, եւ 12 միլիոն ֆրանք պէտք պիտի ըլլայ նոր չէնք մը կառուցանելու համար։

Այժմ Փարիզու կառավարութիւնը որոշած է որ թատրոններու մէջ գործածուած բոլոր պատկերները եւ զարդերը պատրաստուին անկէզ նիւթերէ մէկ ամառան մէջ, եւ չինուին երկաթեայ վեր եւ վար սահող փեղկեր որ երբ վար իջուցուին բոլորովին անջատուն թատերաբեմը հանդիսականաց սրահէն։

Հրդեհին զոհ զացողներէն ոմանց թաղման պաշտօնը կատարուեցաւ Նոթր Տամ եկեղեցւոյ մէջ, եւ հոն կարդացուեցաւ Փարիզու արքեպիսկոպոսին մէկ դրուածը յորում նա կը յայտներ իւր զոհունակութիւնը թէ պաշտօնապէս խնդրուած էր կատարել կրօնական պաշտօն վասն մեռելոց։ Անհաճոյ է ըսել թէ փլատակները մաքրող 9 գործաւորք բռնուած են մեռելները կողոպտած լինելու յանցանաք։

—Ծանր աղետից վրայ կը լսուի հոս եւ հոն ուրիշ տեղերէ։ Անցեալ չաբթու Հինգշաբթի օրը Կլասքոյի հոա ածխահանքի մը պայթումի տեղի ունեցաւ որով իբր 75 անձինք կորուսին իրենց կեանքը։ Ի Մխացեալ Նահանգս մինչ երկաթուղւոյ երկու կառախումբք կ'անցնէին իրարու քովէ, կառաց միոյն մէկ անիւը կոտրելով սա նետուեցաւ միւս կառախմբին վրայ ուժգին, այնպէս որ 4 անձինք սպանուեցան եւ 8 անձինք վիրաւորուեցան չարաչար։ Ի Նիւ Եորք մեծ հրդեհ պատահելով եղաւ կորուստ $1^1/_2$ միլիոն տոլարի եւ քանի մը կենաց։ Նէյէզ քաղաքին մէջ բանակի գործարանի մը կաթսան պայթելով 3 անձինք սպանուեցան եւ 7 վիրաւորուեցան։ Սակէ երկու չաբաթ առաջ փոթորիկ մը անցած կալկաթա տանող ջրանցի մը վրայէն, զորձելով մեծ ուերած ջրանցին երկու եղերքը եւ խորտակեց ոչ սակաւ նաւեր։ Չհասկցուեցաւ թէ կենաց ո՛րքան կորուստ եղաւ, բայց վախ կար թէ 730 Հնդիկ ուխտաւորներ տանող նաւ մը խորտակած էր։

—Լուր կը տրուի Հնդկաստանի Քուրրաչի քաղաքէն թէ ուրիշ կարգի արկած մի եւս տեղի ունեցած է։ Տեսակ մը խելագարութիւն երբեմն կու գայ Մալայեանց վրայ, եւ դուն ուրեք Հնդկաց վրայ, որուն պատճառաւ ախտացեալք կ'ուզեն սպաննել որու որ հանդիպին մինչեւ որ իրենք սպաննուին։ Բնիկ զինուոր մը ձեռք անցուց քանի մը փամփուշտներ դիչեր առեն, յիշեալ տեսակ խելագարութեան բռնուելով. առաջ զարկաւ իւր ընկերներէն 2 զինուոր, այնուհետեւ երբ վաչաը յուղուեցաւ ասոր վրայ, վազեց չուկան եւ զարկաւ 4 խանութպաններ որ կը քնանային իրենց խանութներուն առջեւ, եւ յետոյ զարկաւ 5 կառապաններ։ Երբ տեսաւ թէ պիտի բռնէին զինք, զարկաւ ինքզինք։ Զարնուած 11 անձինքն ամէնքն ալ մեռան։

—Ի Պելճիա ածխահանքի գործաւորաց գործադուլք դադարած են ըստ մեծի մասին, բայց ուրիշ արհեստից գործաւորաց մէջ կ'ըսուի թէ նոր գործադուլք տեղի կ'ունենան։ Անցեալ չաբթու Երեքշաբթի երեկոյ Ընկերվարականաց քանի մը խումբեր թափօրներով պատեցան Պրուսէլի փողոցներուն մէջ, եւ կռուի բռնուեցան ոստիկանութեան մարզոց հետ որք ցրուեցին զանոնք եւ անոնցմէ զոմանս ձերբակալեցին։ Պելճիոյ զինուորականն ամրութեանց զօրացուցման գործը յառաջ կը տարուի փութով։

—Ի Բրէսպուրկ (Հունկարիա) հակահրէական խռովութիւն մը զսպուեցաւ ձեռամբ զինուորականաց։ Ցիմարական այն հին պատմութիւնը որ չատ անգամ հասարակութեան բերանն է, եւ որ դէռ մօտերս ի Կ. պոլիս տեսնուեցաւ անոր օրինակը, տարաձայնուեցաւ թէ Բրիստոնեայ աղջիկ մը գողցած էին Հրեայք որպէս զի անոր արիւնը գործածէին իրենց զոհերուն մէջ։ Երեք հազար հոգիներէ բաղկացեալ բազմութիւն մը ժողովեցան ամբաստանեալ Հրէին չուրջը սպառնալով սպանել զնա, նաեւ առաջադրելով յաւարի առնուլ չուկային մէջ գտնուած բոլոր Հրէից խանութները, բայց զինուորք իյնալով ամբոխին վրայ սուիններով, ցրուեցին զայնս։

—Թայմզի Հռոմայ թղթակիցը յառաջ կը բերէ Օպզերվէթոթէ Ռոմանոյէ, Վատիկանի պաշտօնական թերթէն եւ Րոբոթլըյ Ռոմանոյէ, կառավարութեան թերթէն հատուածներ որոցմէ կ'ապացուցանէ թէ, չկայ յոյս հաշտութեան ի մէջ Վատիկանի եւ Իտալական կառավարութեան, ինչպէս ոմանք կ'ակնկալէին։ Պապական թերթը կը յայտարարէ թէ Պապը քնաւ չկրնար դադարիլ պահանջելէ իբրեւ իր իրաւունքը, քաղաքական իշխանութիւն, դէթ ի Հռոմ, եւ կառավարութեան թերթը, քաղաքավար բայց որոշ եւ վճռական լեզուով կ'ըսէ թէ հաշտութեան բանակցութիւնք յայնժամ միայն կրնան սկսիլ երբ Պապը կը հրաժարի այդ պահանջէն։

—Կ'ակնկալուէր որ Գերմանիոյ կայսրը անցեալ չաբթու Ուրբաթ օր դնէր Հիւսիսային ծովը Պալթիկին հետ միացնող ջրանցքին առաջին քարը։ Թագաժառանգ Իշխանին կոկորդի հիւանդութիւնը տակաւին նիւթ է խօսակցութեան ի Պերլին, մանաւորապէս անոր համար որ հասկցուած է թէ բժիշկք լիովին չեն միաբան թէ ինչ հիւանդութիւն է այն։ Վասն որոյ ուռոյցը քիչ մը իջնելէն եաքը աւելի խնամով քննութիւն մը պիտի ըլլայ։

—Ի կալկաթա ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Ա.Ֆղանիստանի Էմիրին երկու զօրավարաց, մին Քեապուլէ եւ միւսը Քանտահարէ քալելով իրարու հետ միացումը մեծապէս աւելցուցած է ակնկալութիւնը թէ ապստամբութիւնը պիտի նուաճի։ Էմիրը հանած է հրովարտակ յորում կը ցուցնէ թէ ապստամբութեան պատճառն է որոց ապօրինաւոր կերպով բաժանումը ի ձեռն երեւելեաց որք յօգուտ իւրեանց կը գործածեն կառավարութեան վերաբերեալ հարկերը։ Կ'ըսուի թէ Անգլիոյ զինուորական իշխանութիւնք ի Հնդկաստան, խնամով կը հաշուեն թէ նոր երկաթուղիներն ո՛րչափ զօրք եւ ո՛րչափ ժամանակէն կրնան կրել Ա.Ֆղանեան սահմանապուխը եթէ հարկ ըլլայ։

—Գաղիական նոր Նախարարութիւնը յաջողապէս ազատուած լինելով Արմատականաց յարձակումներէն, եւ ունենալով ստուար մեծամասնութիւն, կը կարծուի թէ կարող պիտի ըլլայ չարունակել իւր իշխանութիւնը քանի մը ամիս, թէպէտ սա կախեալ է Միապետականաց ձեռնտուութիւնը չարունակուելէն։ Եթէ սոյն Նախարարութիւնը իյնայ, անոր պիտի յաջորդէ Արմատական Նախարարութիւն մը իւր պետ ունենալով զՄ. Բլէմանսոյ, եւ Միապետականք կը սոսկան զայս յառաջ բերելու պատասխանատուութենէն։ Րուվիէի Դահլիճն ինքնին է հետեւանք Նախագահ Կրէվիի յամառ որոշման որ եթէ կարելի էր կասեցուներ զՊաղիա Արմատականութեան վայրահակ չաւղէն։ Մ. Րուվիէ կը յայտարարէ թէ ի պահպանութիւն իւր կառավարութեան կ'ապաւինի Հանրապետականաց մեծամասնութեան, բայց քաջ գիտէ թէ Արմատականք ընաւ պիտի չնպաստեն իրեն, եւ ուստի հոգ պիտի տանի յամպետս չվիրաւորել Միապետականաց զգացումները։

Թայմզի Թղթակիցը կը դուշակէ թէ Զօր. Պուլանժէ պիտի մոռցուի քանի մը օրէն, բայց դժուար է հաւատալ որ կատարուի այս դուշակութիւնը։ Զօրավարը լաւ վարուած է պաշտօնէն քաշուելէն հետէ։ Կը վախցուէր թէ ծանրակշիռ ցոյց մը պիտի ընէին ի նպաստ նորա՝ զինուորական հանդիսի մը ժամանակ, որ տեղի ունեցաւ Օբէրային մէջ անցեալ չաբթու Երեքշաբթի երեկոյ։ Զօր. Պուլանժէ կ'ակնկալուէր նախագահել հոն իբրեւ Պատերազմական Նախարար, եւ տարաձայնութիւն եղաւ թէ ներկայ պիտի գտնուէր հոն անհանդիստ ընելու համար իւր յաջորդը։ Բայց նա յայտարարեց թէ պիտի չգտնուէր ներկայ, եւ մեկնեցաւ Փարիզէ։ Ամբոխ դիմեցաւ Օբէրային չուրջը որ կ'աղաղակէին «կեցցէ Պուլանժէ, Անկլէ կրէվի, Հրաժարական ուզէք,» եւայլն, բայց զինուորք ցրուեցին զայնս։

Գերմանիա մեծապէս ուրախացած է Դաղիոյ Նախարարական տագնապին արդեանց վրայ։ Զօր. Պուլանժէ զոր չէր սիրեր, հրաժարած է այժմ, եւ Մ. Ցլուբանս, Արտաքին Գործոց Նախարարը, որ իբրեւ այր զգուշաւոր եւ խոհական՝ սիրելի է Գերմանացւոց, պաշտօնի վրայ կը մնայ։ Ցորչափ յիշխանութեան կայ այժմու Պաշտօնէութիւնը, խաղաղութեան պահպանումը յուսալի է։

—Պոմպէյէ զարնուած հեռագրոյ նայելով այլ եւ այլ վրդովմունք պատահած են ի Թաշգանդ (Թաթարստան) արդ հաւաքմանէ ծագում առնելով։ Փողոցներուն մէջ 3 օր չարունակ կռիւ եղած է, եւ թէ՛ Թաթարներէն եւ թէ՛ Ռուսերէն չատեր սպաննուած են. բայց անդորրութիւնը վերատին հաստատուած է ի վերջոյ, մոլլաներուն միջամտութեամբը։

—Ի պատասխանի Ցինչոյի մէջ Զօր. լը Ցլոյի հրատարակած թղթակցութեանց՝ այն նըպատակաւ որ ցուցնէր թէ 1873ին Գերմանիա արգելուեցաւ Գաղիոյ վրայ յարձակելէ Սղեքսանդր Բ. Զարին միջամտութեամբ, Նոբլէ ձերմէն կալէն կը հրատարակէ քանի մը գրութիւններ յղեալ Իշխան Ռիւսէ, յայնժամու Գերմանական դեսպանէն Սբ. Բեթերսպուրկի, առ Իշխան Պիզմարք։ Այս գրութիւնք կը թուի թէ կը ցուցնեն թէ Զարը եւ բոլոր բարձրաստիճան պաշտօնեայք Ռուսիոյ, վրատահութիւն ունէին Գերմանիոյ խաղաղասիրական նպատակաց վրայ, եւ թէ Գաղիական «սարսափը» անհիմն էր դվխուվին։

—Յուղումը սաստիկ է Աւստրիական կալուածա դաւառին մէջ ընդդէմ նոր Ե-ուլին զոր հրատարակեց Զարն արգելելով օտարականաց տէր ըլլալ հողերու Ռուսական Բոլոնիոյ մէջ։ Կալիցիոյ Թերթերը կը հրատարակեն 1815ի դաշնադրութեան լինչ լինչ յօդուածները, եւ կ'ըսեն թէ Ե-ուլը բռնաբարում է այն յօդուածոց ընդդէմ որոյ Աւստրիոյ կառավարութիւնը պարտի բողոք բառնալ։ Ռուսական Բոլոնիոյ ոստիկանութիւնը ընդունած են հրահանգ խստիւ ի գործ դնել անցագրոյ (Փասփորթ) նոր կանոնները։ Այս կանոնաց նպատակն է արգելել Ռուսիոյ Բոլոնիացիները երկրէն դուրս ելլելէ, եւ օտարականները չմբռնցունել ներս։ Այս նպատակին ժամանելու համար 150 րուպլիի տուրք մը դրուած է անցագրոյ վրայ, եւ բոլոր օտարականք հատուցանել պարտական են ամիսն 30 րուպլի Բոլոնիա բնակելու համար։

—Մինչ անձրեւներու պէտքը բուռն կը զգացուի ի Թուրքիա եւ տակաւին չիջան, չափազանց իջած են ի Հունկարիա, որոյ պատճառաւ յորդած է Դանուբի մէկ ճիւղն եղող գետը եւ ողողած է դաշտերը եւ գործած է մեծամեծ վնասներ, ինչպէս կ'ըսուի՝ 10,000,000 ֆլորինի։ Հունդարացիք երկիւղ կը զգան ուրիշ վնասուց ֆէբ-ուարը կոչուած որթաճճիին երեւնալովը Պարանտայի դաւառին մէջ ուր կը գանուին երկրին ընտրելագոյն այգեստանք։

—Պուլղարիոյ լրագրաց արգելեալ է մտնել Ռուսիա, Պուլղարք եւս իրենց կողմանէ իբր փոխարինութիւն չեն տար Թոյլ Ռուս լրագրաց մտնել ի Պուլղարիա։

—Թայմ կը հրատարակէ թէ Պուլղարիոյ փոխառութիւնը որուն վրայ խօսեցանք անցեալ չաբթու, կնքուած է։ Վիէննայի Լանտերպանք դրամատունը փոխ կու տայ Պուլղարական կառավարութեան՝ 20,000,000 ֆրանք տարեկան առ հարիւր 6 տոկոսով, 90 տալով փոխանակ 100ի։

—Րոմիոլա Արքեպիսկոպոս որ 5 տարիէ հետէ Պապին Նուիրակն էր ի Մաորիա, կարգուած է Պապական փոխանորդ վախճանեալ Եագոպինի կարդինալին տեղը։

—Բաց ի վերոյիշեալ արկածներէն կը պատմուին նաեւ հետագայք. լերան կողմէն ահագին քանակութեամբ հող իջաւ Մայիս 30ին Ալթորֆ Զուիցերիոյ։ Բարեբախտաբար տեղի ունեցաւ այնպիսի կողմ մը ուր բնակութիւնք ցանցառ եւ ցրուեալ են։ Երկու տուն իրենց 6 բնակչօք, եւ բազմաթիւ արջառք թաղուեցան եւ այն հովիտը ծածկուեցաւ աւերակաց ներքեւ։ Կ'իմանանք թէ աւերիչ հրդեհք պատահած են Գաղիոյ Ռուպէ եւ Գերմանիոյ Համպուրկ քաղաքաց մէջ մեծ կորուստով ստացուածոց։ Սպանիոյ Պարչելոնա քաղաքին մէջ քանի մը մեծ ընկերութիւնք մնանկացած են եւ 20,000 անձինք անգործ մնացած են։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր անցեալ չաբթուան տուած լուրը կրեատցի պատուիրակութեան վրայ, մասամբ ինն էր սխալ։ Փոխանակ բաղկանալու 2 Քրիստոնեայ եւ 1 Մահմետական պատուիրակէ, պատուիրակք են Թուով 4, եւ ամէնքը՝ Քրիստոնեայ անդամք կրեատէի Ընդհանուր ժողովին։ Երբ Ընդհանուր ժողովին Մահմետական անդամք լսեցին թէ իրենց Քրիստոնեայ ընկերք հրաւիրուելով Բ. Դռնէն ղրկած էին պատուիրակութիւն մը, որոշեցին ղրկել ուրիշ մը իրենց Թուէն հակակշռել լինչ որ միւսները պիտի ներկայացունէին Բ. Դրան առջեւ։ Նախ մայրաքաղաքս հասան Մահմետական պատուիրակք, եւ անմնացմէ եաքը հասան Քրիստոնեայք յաջորդ օրը, այն է անցեալ Շաբաթ օր։ Պատուիրակութեան առաջ մեկնելէն առաջ Կրետէի Ընդհանուր ժողովին թէ՛ Քրիստոնեայ եւ թէ՛ Մահմետական անդամք ուղերձներ յղեցին իրենց կրօնակցաց ի Կրետէ, յորդորելով զայնոսիկ պահել օրէնքը, եւ զգուշութեամբ խոյս տալ ամէն քայլերէ որ կրնան վրդովել հանրութեան խաղաղութիւնը։ Սպահպո-Լ կ'իմանայ թէ Հելլէն կառավարութիւնը չրջաբերական մը յղած է մեծ Տէրութեանց, խնդրելով ազնուցմէ գործածել իրենց ազդեցութիւնը Բ. Դրան վրայ որպէս զի ձեռք բերուի նպատաւոր պատասխան Քրիստոնեայ պատուիրակաց խնդրուածոց, եւ թէ՝ Տէրութեանց մեծագոյն մասը պատասխանած են որ Ցունաստան չունի իրաւունք միջամտել Օսմանեան Պետութեան ներքին գործոց։ Կրետացւոց առաջարկած կէտերն են հետագայ հինգը, որոց մեծ մասն արդէն յիշուած են մեր սիւնակաց մէջ. մաքսի խնդիրը, թղթադրոշմ, յայտարարութիւն կեդրոնական կառավարութեան ի մասին վաւերացունելու կամ մերժելու Ընդհանուր ժողովին քուէարկութիւնները, Ընդհանուր ժողովին մէջ որոշում տալու եղանակը (այսինքն՝ մեծամասնութեամբ փոխանակ խնդիրը քուէից 2/3ով որոշուելու), եւ վերստին բաշխումն հանրային պաշտօններու։ Վաճառականութեան եւ Հանրօգուտ չինութեանց Նախարարին, Զինւի փաշայի, Նախագահութեան տակ յանձնաժողով մը պիտի կազմուի քննելու համար խնդրանաց առարկայ եղող եւեմտական կէտերը։

—Սերպական թագաւորն դեռ կը պատմուին։ Նիկոմիդիոյ գաւառին մէջ Սապանճայի մօտ 3 հուղկահարք կողոպտեցին Եորկի անունով վաճառականէ մը 20,000 դահեկան եւ յետոյ սպանեցին զնա անոր տառապեալ կնոջ առջեւ։ Ի Մակեդոնիա խումբ մը վաճառականք կողոպտուեցան մինչ կ'երթային Բէթերինայէ Մանաստիրը, եւ առնոցմէ մին որ ընդդիմութիւն ըրաւ, մահ մահ յօշոտուեցաւ։ Օխրիտայի մօտ 2 գիւղերէ աւազակք յարձակեցին 200 հոգի, եւ 600 ոչխար։ Բէօթի Ըվե-ո'Օրէօն Թեասդոնիկէի Թղթակիցը կու տայ երկար ցանկ մը չարագործութեանց որ շատ կը պատահին Մանաստիրի գաւառին մէջ եւ կը գերազանցեն Թուով եւ անգթութեամբ որեւիցէ նման դէպք յանցելումն։ Սպանութեանց, յափշտակութեանց, գետաւ աղջկանց բռնաբարմանց, փոխարէնը ստակ առնելու համար առ ոչ մի մարդ գերելու վրայ բաներ կը պատմուին, եւ եթէ միայն անոնց կէսը ստոյգ է՝ յիշեալ գաւառին վիճակը ահաւոր է։ Թայմ եւս կը գրէ նոյն բաներուն վրայ։

—Թարապուլուսի (Պերպերիստան) պաշտօնական օրագիրը կ'ըսէ թէ բոլոր ղէնք կրելու կարող մարդիկ այն կողմանց՝ առանց բացառութեան չաբաթն հինգ անգամ կըրթութիւն կ'ընեն գործածելու այն հրացանները զոր կայս. կառավարութիւնը այդ գաւառը ղրկած է մօտերս։ Մեծ ոգեւորութիւն կը տիրէ հոն, եւ ի դիպել հարկին տեղւոյն բնակիչք կրնան հզօրապէս աջակցիլ անդ գտնուելու կանոնաւոր զօրաբանակին։

—Սալի Նիզամի վիշտ ապաքինած լինելով իր հիւանդութենէն, ճամբայ եղաւ անցեալ չաբաթ օր Լոնտոն երթալ ուր պիտի ներկայացնէ զվէհ. Սուլթանն Վիքթորիա Թագուհւոյն յորելեանին։

—Ըստ Զմիւռնիոյ լրագրաց, նոյն դաւառի հունձքը չատ ստորին պիտի ըլլայ այս տարի քան անցեալ տարուանը։ Թէ՛ երաշտութիւնը եւ թէ՛ մարախք կը գործեն միասն։ Ճէլալթէ, Պայընտըրէ, Մէնէմէնէ եւ ուրիշ տեղերէ եկած լուրերը մանաւանդ վհատեցուցիչ են։

—Կայս. կառավարութեան վերջին չրջաբերականին պատասխանայ մասին Թայմի դրածները կը տարբերին Հավասի հեռագրական գործակալութեան տուած լուրերէն զոր դրեցինք անցեալ չաբթու։ Պատասխանիք, կ'ըսէ Թայմ, ամենքին միեւնոյն իմաստն ունին, բայց ի Ռուսիոյ պատասխանէն։ Կ'ըսեն թէ Տէրութիւնք հաւանեալ են Բ. Դրան առաջարկին, եւ պիտի տան լիակատար պատասխան այն լինչ խորհրդակցին իրարու հետ։ Ռուսիա չուզեր ընել եւ ոչ լինչ ցորքան արդի Խնամակալութիւնը կը մնայ պաշտօնի վրայ։

—Ռուս մամուլը չարաչար կը մեղնէ Անգլոյ-Թուրք պայմանագիրն ի մասին Եգիպտոսի։ Եգիպտոսի չէզոքութիւնը, կ'ըսէ, եթէ կը հրատարակուի, պարտի լինել կատարեալ առանց լինչ բացառութեան ի նպաստ որեւիցէ Տէրութեան։ Րէյթըպլէ Փրէսէ կ'ըսէ թէ Գաղիոյ նպատակակէտը պարտի միշտ ըլլալ ապահովել Եգիպտոսի անբռնաբարելի լինելը ոչ մի ազգի կողմանէ, եւ ոչ իսկ ի բաց առնով զԳաղիա եւ զԱնգղիա։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունիս 9 Թուականաւ Պերլինէ զարնուած հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Տոգ. Մաքէնզի կատարած է վիրաբուժական երկրորդ գործողութիւն մը կայսերազուն Իշխանին վրայ անոր ձայնական թաղանթներուն վրայ գտնուած ուռոյցին մի մասը հանելով։ Գործողութիւնն եղաւ կատարեալ յաջողութեամբ, եւ Իշխանը ճամբայ կ'ելլէ այսօր երթալ Սանդրիա առաջնիկայ գտնուիլ իւր զաքանչին (վիքթորիա Թագուհւոյն) յորելեանին։ Տոգ. Մաքէնզի եւս կ'ուղեկցի անոր։

—Օտէսայէ Տեյլի Նիւզ զարնուած հեռագիր մը կ'ըսէ, «Կը հաւաստեն թէ 23,000 հետեւակ եւ 3,000 հեծեալ զօրաց հրաման եղած է պատրաստ գտնուիլ երթալ Սաքալատ։ Սաքալատ է կասպից Ծովուն արեւելեան կողմը եւ Մէրվ տանող երկաթուղւոյն վրայ։ Եթէ այս հեռագրին լուրն ստոյգ է, հաւանականապէս այս զօրքերը Սգղանիստանու սահմանագլուխն երթալու համար պիտի ելլեն ճամբայ ուր կ'ըսուի թէ Սգղանք սպաննած են 15 Պուխարացի սպաներ այն պատճառաւ որ ասոնք Քիրքի քաղաքը տուած են Ռուսաց։ Քիրքի է քանի մը հազարամեթր անդին դէպ հարաւ, եւ կը գտնուի Հոճա Սալէհի գաւառը որ վէճի առարկայ է Ռուսաց եւ Սգղանաց մէջտեղ։

—Ռուս կառավարութիւնը հանած է չրջաբերական մը որով կը հրամայէ որ Պալթիկեան գաւառաց դպրոցներուն մէջ դասատուութեանց լեզուն ըլլայ Ռուսերէնը։ Այս է միւս եւս հարուած ընդդէմ ի Ռուսիա բնակող Գերմանացւոց։ Վերոյիշեալ գաւառի դպրոցաց մէջ ըստ մեծի մասին կը գործածուի Գերմաներէնը, եւ Րիկայէ Սբ. Բեթերսպուրկ տանող ճամբուն վրայ կը գտնուի Տորպէթ քաղաքը իւր վաղեմի եւ համբաւաւոր Համալսարանով որոյ լեզուն է Գերմաներէն։ Նոր հրամանին գործադրութիւնը մեծ վնաս պիտի բերէ Համալսարանին, եւ թերեւս պատճառ պիտի ըլլայ անոր քայքայուելուն։

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄԱՑ
Մայիս 30/14, 1887
Գոնս. [կարմ վճռ.] 16 13 | Բուա. Երկ. բաժին 33 57
Պարտուց Յարդարման Թղթադրամ (թասպիխէ ի Տիւյուն Գայմէսի) 16 30 | Նեքբին փոխառ. 41 10
ԴՐԱՄԱՓ, Օսմ. լիրան 100ի.
Մէճիտիէ 108 2 | Բուսիոյ բաղ 90 23
Մէճթալիք 98 10 | Նաբոլէոն 88 16
Պէշլիք 102 30 | Գրիմից 51 25
Ալթըլըդ 102 30 | Անգղ. լիրա 110 37
Մանէթ Թղթադրամ 9 82

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Ֆիննաննըլար Եօզուղը, Ամերիգան խան